

**SON OSMANLI-KARAMAN MÜNASEBETLERİ
HAKKINDA ARAŞTIRMALAR**

M. C. Şehabeddin Tekindağ

Tarih Dergisi

Cild XIII. Sayı 17-18 den ayrı basım

İSTANBUL
EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
1933

№ No: ab 127

No: ab 125

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. *ab 127*

SINIFLAMA NO.

ab 125

BAĞIŞCI *M. Sözen*

GELİŞ TARİHİ *2007*

19. XI. 1964
Karaman Netic'e
M. C. Tekindağ

SON OSMANLI-KARAMAN MÜNASEBETLERİ HAKKINDA ARAŞTIRMALAR

M. C. Şehabeddin Tekindağ

Orta-Anadolun'un güneyinde Avşar Ulusu tarafından kurulmuş olup XIII ve XV. asırlar zarfında geniş bir bölgeye hâkim olan Karamanlı Beyliği'nin siyâsî, iktisâdî, kültürel ve etnik durumunu belirtmek maksadiyle daha 1947 de tamamlanan bir monografi hazırlamış idik¹. Bununla beraber, doğuda olduğu gibi batıda da büyük bir şöhrete sâhip bulunan Sârimüddin İbrahim Bey devri (1427 — 1464), ayrı bir tedkikimize mevzû olmasına rağmen², bu monoğrafide ele alınmamış, ismi geçen Karaman Bey'inin ölü-mü üzerine, oğulları arasında husûle gelen rekabetler ve dolayısı ile Karaman Beyliği'nin inkırazına sebep olan hâdiseler üzerinde durulmamış idi. Bu yüzden komşu beyliklerin, Osmanlı ve Mem-lûklü devletlerinin müdâhalelerini icâp ettiren Orta-Anadolu hâ-diselerinin tedkikine hasredilen bu kısa tedkik, doğu ve batı kaynaklarına, muhtelif Münşeât Mecmû'aları ve Arşiv vesikalarına istinaden, hem bu boşluğu doldurmak hem de bu husûsda yazıl-mış makale ve etüdleri tamamlamak gayesile kaleme alınmıştır.

1. Sârimüddin İbrahim Bey ve Fâtih Sultan Mehmed

Fâtih, 18 şubat 1451 de, ikinci defâ, fakat kat'î olarak, ba-basının yerine geçince, batılılar gibi yeni ümidlere kapılan³,

¹ Bk. *Karaman Beyliği, 13-15. asır Cenubi Anadolu tarihine âid bir tedkik*, Dok. Tez., 1947, Ed. Fak. Tarih Sem. Ktp. nr. 551.

² Bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Karamanlılar, İslâm Ans.*, VI, 1953, s. 325 v. d. Ayr. bk. I. H. Uzunçarşılı, *İbrahim Bey'in Karaman İmaretini Vakfinesi*, *Bel-leten*, I, 1937, s. 56 v. d.

³ Bk. Phrantzes, *Chronicon*, nşr. I. Bekker, Bonnae, 1838, s. 212. Frances-co Filelfo (1398 — 1481) nun 20 Mart 1451 de Fransa kralı Charles VII. ye mek-tubu, bk. Zinkeisen, *GOR*, I, 802; N. Jorga, *GOR*, II, 41; Fr. Babinger, *Mahomet II le Conquerant et son temps 1432 — 1481*, Paris, 1954, s. 88.

Osmanlıların eski rakibi Karaman-oğlu Sârimüddin (bâzan: Tâ-cüddin) İbrahim Bey⁴, eski Aydın, Germiyan ve Menteşe-oğullarından olduklarını ileri sürdüğü bâzı kimseleri, üç oğlunun refakatinde, eski mülk-i mevrûslarını almak üzere, memleketlerine göndermiş⁵, büyük babası Halil Bey oğlu Alâüddin Ali Bey (1359—1398) gibi sahil emâretleri ile ittifak akd etmek maksadiyle, Alâiye (=Alanya) ye gitmiş idi⁶. Nitekim, Karamanlıların himâyesinde Şucâ'üddin Karaman Bey'i bertaraf edip⁷ bu müstahkem

⁴ bk. و ابن قرمان هذا ماباين لابن عثمان عداوة قديمة⁴ *Havâdisü'd-Duhâr*, part 2, 857-864 A. H. nşr. W. Popper, Berkeley-California, 1931, s. 284, str. 8; s. 301, str. 12-13; s. 345, str. 14-15; es-Sehâvî, *e'l-Dav' el-lâmi'*, Mısır, 1354, I, 155. Ayr. bk. Chalcocondyles, *L'Hist. de la déc. de l'emp. Grec. Bourbonnois*, Paris, 1620, I, 159. krş. *Târih-i nesl-i âl-i Osmân Gâzî*, Anonim, M. Cevdet, K. 255, yazılışı: 899/1494, 96^a. Düşmanlığın menşei: Hoca Sa'deddin, *Münşeât*, I. Koyunoğlu Ktp. «... طائفه قرمان که قدیمی اوجاغمیز دشمنلریدی 112^b, str. 8-14. *İstanbul'un muhâsarasında şehirde bulunan Jacques Tédaldi, büyük efendi olan Karaman'ın (İbrahim Bey'in), Türklerin (Osmanlıların olacak dâimî düşmanı olduğunu (= enemy capital du Turc) ve hıristiyanlar Türklere harp açınca, onunda onları desteklediğini bildirmektedir, bk. J. Tédaldi, marchand Florentin, La prise de Constantinople par l'empereur Turc, nşr. Dr. Ph. A. Dethier, Mon. Hung. Hist. vol. XXIII, I er partie (Prise de Constantinople, IV, 912).*

⁵ Bk. Aşık Paşa-Zâde, *Tevârih-i âl-i Osmân*, nşr. Âli, s. 140; Neşrî, *Cihan-nümâ*, nşr. Fr. Taeschner, Band I, Leipzig, 1951, s. 178 v. d., Enverî, *Düsturnâme*, nşr. M. Halil, s. 95; Ruhî, *Tevârih-i âl-i osman*, Bodl Library, Oxford, Ms. Marsh, 313, 125^b; Hasan Rumlu, *Ahsenü't-Tevârih*, Fars. Yazm. Nuruosmaniye Ktp. nr. 3317, 65^b; Ducas, *Historia Byzantina*, nşr. I. Bekker, Bonnae, 1834, s. 233. Bunlardan en önemlisi olup kendini Üveys (= Leys)in oğlu olduğunu iddia eden İlyas Bey, İshak Paşa'nın gelmesi ile Rodos'a sığınmıştır. bk. P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, trc. O. Ş. Gökyay, Ankara, 1944, s. 104.

⁶ Bu husûsda bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Karamanlıların Gorigos seferi (1367)*, *Tarih Derg.* 9, 1954, s. 161-174. Öte yandan, kitâbesinde *Tâcü'd-devle ve'ddin es-Sultan* olarak zikredilen İbrahim Bey, bu sırada, *Anamur'da Ma'mûriye kalesini inşâ etmiştir* (bk. Mehmet Nüzhet, *Anamur'da Ma'mûriye kalesi*, *TOEM*, sene. 2, s. 773).

⁷ Bu Bey'in ve Mustafa Bey Mir-i Alâiye'nin Karamanlılarla akrabalığı hak. bk. *Münşeât Mec.* Es'at ef. Ktp. nr. 3369, 307^a. Krş. Feridun Bey, *Münşeâtü's-Selâtin*, İstanbul, 1274, I, 264 v. d. Esâsen, Karaman-oğullarının cedleri Nûre Sofî'nin oğlu Oğuz Hân'ın, kardeşi Karaman'ın *Konya ve Lârende* taraflarına hâkim olduğu bir sırada, *Alâiye'ye yerleştiğini, Aynî'ye istinaden, ilk defâ, ileri sürmüş idik* (bk. *Isl. Ans.*, VI, 318. Ayr. bk. İbrahim Bey'in, Mustafa Bey Mir-i Alâiye'ye, *Karaman-ili'nde bulunan mülkü için verdiği kitâb-ı şer'i*, Baş-Vekâlet Arşivî, *Maliye Def.*, nr. 567, s. 178).

kaleye yerleşen Lütfî Bey'in, 7 Eylûl 1450 de Kıbrıs kıralı Jean II de Lusignan (1432—1458) ile akdettiği ticâret muâhedesi, İbrahim Bey'in telkinleri ile yapılmıştır⁸. Ancak, ilk saltanat senelerini hatırlayarak, müşkül duruma düşüreceğini zannettiği Fâtih'in⁹, çok geçmeden, faâliyete geçip, Özgür-oğlu İsa Bey yerine, İshak Paşa'yı Anadolu Beylerbeyliğine getirmesi ve müteâkiben bizzat sefere çıkması üzerine telâşlanan İbrahim Bey, Mevlânâ Velî'yi göndererek, ülemânın tavassut edeceği sulha râzî olmuştur. Bununla beraber, *İlgin-ili* hudud sayılmak üzere Beyşehir, Seydişehir ve Kırşehir gibi Karaman-ili'ne dâhil kaleleri terk edip, sefer esnasında kuvvet göndermek ve kızını Fâtih'e vermek şartları ile Osmanlı elçisi Kasab-oğlu Mahmud Bey'le anlaşabilen İbrahim Bey¹⁰, İstanbul fethinin hazırlıkları yapıldığı bir sırada, batı ile¹¹, ezcümle 12 şubat 1453 de Konya'ya gelen Venedik elçisi Gio-

⁸ Miklosich-Müller, *Acta et Diplomata Græca*, 1835, III, 284-5; Loredano, *Histoire des rois de Chypre*, fr. trc. Giblet, II, 184. krş. L. de Mas-Latrie, *Histoire de l'île de Chypre*, Paris, 1855, III, *Documents*, 64-63; S. G. Hill, *A History of Cyprus, 1432-1571*, III, Cambridge, 1948, s. 521.

⁹ Bk. Dursun Bey, *Târih-i Ebu'l-Feth, TOEM*, ilâve, 1330, s. 34; İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, II, 284; Chalc., I, 159. İbrahim Bey'in, Varna savaşıdan evvel, Osmanlılara karşı muhâsamata geçmesi üzerine İslâm âleminde aleyhine beliren reaksiyon ve verilen gayet sert fetvâlar (bk. I. H. Uzunçarşılı, *Belleten*, I, 129, fotoğraf, I-IV) üzerine yeminle te'min ettiği *sevğendnâmede* (nşr. I. H. Uzunçarşılı, *Belleten*, I, s. 120-121) Mehmed'in (=Fâtih) de ismi geçmektedir.

¹⁰ Dursun Bey, s. 34; Enverî, s. 94 v. d., Âşık Paşa-Zâde, s. 140; Neşrî, s. 179; Mehmed b. Hacı Halîlî'l-Konevî, *Târih-i âl-i Osman*, Bibl. Nat. Suppl. Pers. 1394, 55^b v. d., Sarıca Kemâl, *Selâtin-nâme* (= *Tevârih-i âl-i Osmân*), yazılışı: 895, Üniv. Ktp. nr. 331, 75^b; Oruç b. Âdil, *Tevârih-i âl-i Osmân*, nşr. Fr. Babinger, s. 64, 123; Ruhî, 123^b (Konyalıların ricâcı gönderdikleri belirtiliyor, str. 5-7.); *Târih-i nesl-i âl-i Osmân*, 114^a; Hasan Rumlu, 65^b; Sa'deddin, *Tâcü't-Tevârih*, İstanbul, 1279, I, 415; Ducas, s. 150-152; trc. VI. Mirmiroğlu, İst. 1956, s. 142-143; Kritobulos, *Târih-i Sultan Mehmed Hân-ı sâni, TOEM*, 1328, nşr.-trc. Karolidi, s. 17 (Ayr. bk. Dethier, Critoboulos, *Vie de Mahomet II*, Livre I. *Monum. Hung. Hist. - Script. XXI*, 2^e partie, s. 23); Chalc., I, 213 v. d. P. Casanova, İbrahim Bey'in Fâtih ile müstereken 855 de Konya'da bastırıldığı ufak boyda paralardan bahsedersede (bk. *Inventaire sommaire de la collection des monnaies musulmanes de S. A. la princesse Ismail*, Paris, 1896, s. 115, nr. 2332; s. 116, nr. 2333, 2334. krş. A. Tevhid, *MKİK*, IV, s. 369), bunun tamamen İbrahim Bey'e âit olması muhtemeldir (bk. H. Edhem, *TOEM*, sene, 3, 1328, s. 831, not. 2).

¹¹ Nitekim, 1452 senesinde batının müttelikleri (= *aliae Calamitates*) arasında Karamanlılar (= *Cilicium Caramanus*) da zikrediliyordu, bk. Aeneas Sylvii

vaggi Mocenigo ile bir muâhede akdetmiştir¹². Aslında bir ticâret anlaşması olan bu muâhedede imâ edilen müşterek düşman, şüphesiz, osmanlılardır.

Batı ile temaslarına devâm etmesine rağmen, İstanbul'a hukuken sâhip olup, patriklik makamını yeniden ihyâ eden Fâtih'in, kendisini ortodoksların dostu ve hâmisi gibi göstermesini¹³, tebe'ası için tehlikeli bulan İbrahim Bey¹⁴, 859 yılı muharreminin 17 sinde (7. I. 1455), Memlûk Sultanı Seyfüddin Aynaî el-Alâ'î ez-Zâhiri'ye mürâcaatla Osmanlı Sultanını şikâyet etmiştir¹⁵. Ancak, *Kahire Muhtesibi* Kambay el-Yûsufî el-Mihmandâr'ı, aradaki dostluğu takviye etmek maksadiyle Fâtih'e gönderen Memlûk Sultanı, İbrahim Bey'in mürâcaatını ciddiye almadığı gibi, onun, 860 yılı şa'banında (5. VII. 1456), bizzat, Memlûklü topraklarına hücum idip Tarsus, Adana ve Külek taraflarını istilâyâ teşebbüs etmesi üzerine¹⁶, *Baş el-Asker* (= الباش على المسكر)¹⁷ Emîr Silâh Hoşkadem en-Nâsirî (sonradan Sultan) yi, maiyetinde *Muqaddam Ulûfdan Hâ-*

Piccolomini (Postea Papae Pii II), *Imperatoris Frederici III Cancellarii, Oratio, Romae habita anno 1452, Coram Pontifice Nicolae v.,...* edita Apud Reynaldum ad. a. 1452, Nunc Recusa accurante Dr. Phil. A. Dethiero, *Mon. Hung. Hist.*, XXII, I er partie (Dethier, *Prise de Constantinople*, III, 632).

¹² Muâhede metni : Miklosich-Müller, *Acta et Diplomata Græca*, III, 248 ; *Mél. des doc. inéd.*, III, 209-213. krş. W. Heyd, *Histoire du commerce du levant au Moyen-âge*, nşr. Fr. Reynaud, II, 356 v. d., S. Romanin, *Storia documentata di Venezia*, 2. edizione, IV, Venezia, 1913, s. 523-525.

¹³ Bk. Phrantzes, s. 304; Ducas. s. 223. krş. Martinus Crusius, *Turcograeciae. Basilae*, 1578, s. 107.

¹⁴ Rum ortodoks kilisesine bağlı olup "Karamanlı" ismi altında bilinen yerliler kastedilmektedir. Rumca harfleri kullanmalarına rağmen, umûmiyetle, rumca bilmeyip Türkçe yazdıkları malûm olan Karamanlılar (bk. J. Eckmann, *Anadolu Karamanlı ağzlarına âit araştırmalar*. I. Phonetica : *Dil ve Tarih-Coğ. Fak. Derg.* VIII, 1950, s. 165 v. d., S. Salaville-E. Dalleggio, *Karamanlidika*, Athènes, 1958. krş. J. H. Kramers, *Karaman, Isl. Ans.*, VI, 309; Eremya Çelebî Kômürçüyan, *Istanbul tarihi*, trc. H. D. Andreasyan, İst. 1952, s. 2) sonradan Karamanlı ermenilerle birlikte İstanbul'a nakledilmişlerdir. Bk. not. 88.

¹⁵ Gönderilen mektup, bk. İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, II, 221, str. 16-18; İbn iyâs, *Bedâiyü'z-Zuhûr*, Mısır, 1311, II, 47 v. d.

¹⁶ Bk. İbn Tagrî-birdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire fî Mulâkı Mısır ve'l-Kahire*, Ayasofya Ktp. nr. 3499, VII, 240, str. 27-29; İbn iyâs, II, 55, str. 28-29; Aşık-Paşa-Zâde, s. 229.

cib el-Hüccâb Canibek el-Çaramânî, *Re's Navba en-Ne'vâ* Korkmas, Yûnus el-Alâ'î ve bir kısım *Tablhânât* ve *Aşarât* emîrleri olduğu halde, Karaman-ili'ne sevk etmiştir. Bir te'dip seferine çıkan Hoşkadem emrindeki kuvvetlerin Karaman-ili'nde yaptıkları tahribât ve lüzumsuz taşkınlıklar, Fâtih'in Memlûk askerlerine iâşe bakımından yardımı üzerine¹⁸, önce Memlûklere¹⁹, sonra da, bâzı dostluk tezâhürleri ile Osmanlılara yaklaşmak zorunda kalan İbrahim Bey²⁰, kendisini yakın müttefiki addeden batı ile gizli münasebetlerine rağmen²¹, aktettiği anlaşmalara

17 Bk. İbn İyâs, II, 55, str. 30; 58, str. 15. Âşık paşa-Zâde, s. 229: لشكره باش توشدى. Memlûklü kaynaklarında mezkûr türkçe "baş", Memlûk teşkilâtında mevcûd *naķibü'l-cuyûş*'un yerine kullanılmaktadır. bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkak devrinde Memlûk Sultanlığı*, İst. 1961, s. 154, not. 187; ayn. müel., *XIV. asrın sonunda Memlûk ordusu*, TD, XI, sayı. 15, 1960, s. 88.

18 Bk. Âşık paşa-Zâde, s. 229. Yapılan taşkınlıklar: وفي شعبان جاءت الاخبار من حلب بان العسكر الذى توجه من مصر صحبة الامير خشقدم امير سلاح دخل بلاد ابن قرمان و شن فيها الفارات و أخرجوا غالب بلاد و قطعوا الاشجار التى بها وقتلوا جماعة كثيرة من عسكره bk. İbn İyâs, II, 59, str. 8-11; İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, II, 301, 316. Es-Sehâvî, Memlûkların *Karaman-ili*'nde dört kaleyi istilâ ettiklerini zikrederki (bk. *Vecizü'l-Kelâm*, Köprülü Ktp, nr. 1189, 193^b, str. 11: واستولوا و حريق كردن لشكر شام شهر لارنده في اواخر شهر رجب. onun bu kaydı tahribâtın recep ayı sonunda yapıldığını bildiren bir yazma ile tamamlanmaktadır. Nitekim, Evhadü'd-Dîn-i Kirmânî'nin bugün Karaman kütüphanesinde mevcûd *Menâkibi*'nin (nr. 2) son varakı kenarına bu tahrip sırasında yazılmış bir kayıddan anladığımız göre, Memlûklar, *Lârende* şehrini de ateşe vermişlerdir: المبارك لسنه احدى و ستين و ثمانماية Bu tahribâtın *Kahire*'deki akisleri hak. bk. İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, II, 302, 316, str. 18-21; 317, str. 1-2; ayn. müel., *en-Nucûm*, VII, 246, 250, 252; İbn İyâs, II, 59.

19 Bk. İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, II, 318; *en-Nucûm*, VII, 294; İbn İyâs, II, 63. Âşık Paşa-Zâde (s. 229), İbrahim Bey'in, Osmanlıların Memlûklere yardımı üzerine, yüklerle flori göndermek ve aldığı kaleleri iâde etmek suretiyle, mürâcaatından bahseder.

20 Bk. Bayezid'in bayram tebriki, *Fâtih devrine aid Münşeat Mecmuası*, nşr. N. Lugal-A. S. Erzi, İstanbul, 1956, s. 38 v. d., İbrahim Bey'e gönderilen Eflâk Fetihnâmesi, nşr. N. Lugal-A. S. Erzi, *İstanbul Enst. Derg.* II, 1956, s. 174-176.

21 Uzun Hasan ve müttefikleri hakkında Trabzon imparatoru David Komnenos'un, Burgondiya dukası Philipp'e yazdığı 22 Nisan 1459 tarihli mektupta,

vefâtına kadar sadık kalmış, Fâtih'in Kastamonu ve Trabzon seferlerine oğlu kumandasında Karaman askeri gönderdiği gibi, İsfendiyar-oğlu Kızıl Ahmed'in ilticâsını kabul etmemiştir²². Bununla beraber, Osmanlı düşmanlığını oğullarına da intikal ettiren İbrahim Bey, bir cârîyeden tevellüd eden büyük oğlu İshak Bey'i, Çelebî Sultan Mehmed'in kızı Sultan Hatun'dan doğan diğer oğullarına tercih etmiş²³, bu yüzden, daha sağlığında, bu sonuncuların hücumuna uğramıştır. Nitekim, Fâtih'in halası oğlu Pîr Ahmed, ağabeyisi İshak'ın Silifke ve İç-il bölgesine hâkim olması üzerine²⁴, Karaman-ili beldelerinin âilenin müşterek malı olduğunu iddia etmiş ve kardeşleri Kasım, Karaman, Alâüddin, Süleyman ve Nûre Sofî²⁵ ile olduğu gibi Karamanlı eşrâfla da işbirliği yaparak Konya'da emîrliğini ilân etmiştir²⁶. Bunun üzerine, İbra-

Osmanlı istilâsından endişe eden Karaman, Sinop hâkimlerinin de Fâtih'e karşı yapılacak savaşa katılacakları belirtiliyordu. Bu husûsda bk. L. Waddingus, *Annales Minorum seu Triam ordinum a S. Francisco Institutorum auctore A. R. P. Luca Waddingo Hiberno*, XIII, Roma, 1735, s. 153; Moriz Landwehr v. Pragenau, *Ludwig von Bologna, Patriarch von Antiochien*, Insbruck, 1901, s. 288 v. d., J. Ph. Fallmerayer, *Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt*, München, 1827. krş. G. Berchet, *La Repubblica di Venezia e la Persia*, Torino, 1865, *Documento* II, 102 v. d., III, 104; W. Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cunejd*, trc. T. Bıyıklıoğlu, Ankara, 1948, s. 30. Venedikliler, 1464 de, Mark Cornaro'yu göndererek (bk. L. de Mas-Latrie, III, *Documents*, 393. krş. Hill, III, 623), Karamanlılarla ilgilenmek istemişlerdir.

²² Bk. Âşık Paşa-Zâde, s. 155, 157, 158, 160; Neşrî, s. 194; Bihîştî, *Târîh-i âl-ı Osmân*, Brit. Mus. Add. 7869, 172^a; Ruhî, 140^b.

²³ Bk. Âşık Paşa-Zâde, 167; Neşrî, 200; İbn Kemal, *Tevârih-i âl-ı Osmân*, nşr. Ş. Turan, Ankara, 1957, s. 237; Bekâî, *Divân*, İzzet Koynoğlu Ktp. 4^a: *اولو اغلیتک اسحاقدی ادی || انی ملکہ شه آتمکدی مرادی* krş. İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, III, 483 v. d., es-Sehâvî, *e'l-Dav*, I, 155. Hakikat bu iken, Fr. Babin-ger (*Mahomet II*, s. 324) in Pîr Ahmed'i büyük oğul olarak göstermesi yanlıştır. Evvelce yapılan aynı yanlışlığın tenkidini; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Adnî Mahmud paşa hakkında bir tenkid münasebeti ile*, *Bellekten*, 95, 1960, s. 518 v. d.

²⁴ Bk. Neşrî, s. 200; Âşık paşa-Zâde, s. 167; İbn Kemal, s. 237; İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, III, 482 v. d.; es-Sehâvî, *e'l-Dav*, I, 155; II, 276; Bekâî, 4^a. Şikârî, yanlış olarak, İshak'ın Akşehir'e hâkim olduğunu bildirir, bk. *Karaman oğulları tarihi*, nşr. M. Mesud Koman, Konya, 1946, s. 191

²⁵ Bk. Neşrî, s. 200. 835 şevvâl (=1432) de tescil edilen İbrahim Bey'in vakfiyesinde tuğrası görülen diğer kardeşlerinden Mehmed b. İbrahim b. Mehmed

him Bey, İshak'ın yardımı ile müstahkem Gevele (=Gevâle) kalesine (b.bk) sığınmış ise de, çok geçmeden, 868 (=1464) de, bu kalede vefât etmiştir²⁷.

2. Kardeşler mücâdelesı, Dulkadurlu, Ak-Koyunlu, Memlûklü ve Osmanlı müdâhaleleri

İbrahim Bey'in ölümünü müteâkip birbirleri ile rekabete girişen kardeşler yüzünden, Karaman-ili'nde, beyliğin bekasını teh-

b. Karaman (nşr. I. H. Uzunçarşılı, *Belleten*, I, var. 1^b, kenar), herhalde babasının sağlığında ölmüş olmalıdır. Şikârî'ye göre (s. 191), İbrahim Bey'in Osman-oğlu kızından Kasım (en büyüğü), Alâüddin, İshak, Halil, pîr Ahmed, Yâkup ve Küçük Mustafa isminde yedi oğlu olmuştur. Bekâî (4^a), 6 oğlundan: *جو ابراهيم بك ايتدى انتقالى : قلور التي اغلى ذكاه نولد حلى* || *İbn Tagrî-birdî (Havâdis, III, 487) ise, 6 veya 7 oğlundan bahsetmektedir.*

²⁶ *et Pyraomath (=Pîr Ahmed) rimase Signor del Caraman senza contrasto al cuno*, bk. Gio. Maria Angiolello, s. 40. krş. İbn Kemal, 233; Dursun Bey, 121.

²⁷ Bk. Neşrî, 200; İbn Kemal, s. 233; Dursun Bey, 121; M. b. H. H. el-Konevî, 64^b (krş. R. Anhegger, *TD*, 3-4, 1951, s. 63, yegâne nusha değildir!); Angiolello, s. 40. Fenârî'nin, *mantık ve şerh-i İsâgâci* 'ye dâir iki risâlesini hâvî kitabının ikinci varakına (bk. Fâtih Ktp. nr. 3335), İbrahim Bey'in ölümüne tarih (= تاریخ فوت ابراهيم بك =

أمر كلدی چون قرامان خانہ
ورد روحی رام اولب رحمانہ
شاهلردن بنده تاریخ استدم
دیدل رحمت او عادل جانہ

Ruhî, İbrahim Bey'in "avrati ve oğulları mekri ile" öldüğünü ileri sürer, 151^a, str. 3. Sonradan *Lârende*'ye nakledilen İbrahim Bey'in cesedi, *İmâret Medresesi*'ne bitişik olup şehîden (= شهيداً) öldüğü tasrih edilen kitâbesinde 868 (= 1464) senesini hâvî türbeye defnedilmiştir (bk. H. Edhem, *Karaman-oğulları hakkında vesâik-i mahkûke*, *TOEM*, sene. 3, 1328, s. 830, kitâbe nr. 27. krş. I. H. Uzunçarşılı, *Belleten*, I, 1937, s. 126, kitâbe nr. 16; M. C. Şehabeddin Tekindağ, *İsl. Ans.*, VI, 326). Es-Sehâvî, İbrahim Bey'in ölümü tarihini *eş-Dav* (I, 155) da Zilka'denin evâhiri veya evâili, *Vecüzü'l-Kelâm* (145^b) da, Rebiülevvel olarak kabûl etmektedir. Öte yandan, G. Weil, selh-i Zilka'de veya 1 Zilhicce 868 tarihlerini kabûl eder ki (Bk. *Geschichte der Chalifen*, Stuttgart, 1862, V, 31), bu husûs, İbrahim Bey'in ölümü sırasında *Lârende*'de bulunduğu anlaşılan biri tarafından yukarıda ismi geçen *Menâkibnâme*'nin sonuna yazılan bir kayıdla da teyyüd etmektedir. Ancak, burada: *في اخر السنة في اواخر ذى الحجة سنة ثمان وستين و ثمانمائة*

likeye düşüren büyük karışıklıklar çıktığı anlaşılmaktadır²⁸. Bilhâssa, Kasım Bey'in Memlûklara mürâcaatı ile²⁹ daha da ziyadeleşen bu karışıklık sırasında, Kayseri üzerinde hak iddia eden Osmanlıların müttefiki Dulkadurlu Süleyman Bey oğlu Melik Aslan (1454-1465)³⁰ Karaman-ili'ne akın yaparak bâzı yağmalarda bulunmuştur. Karaman Beylerinin birbirleri ile uğraştığı bir sırada vuku bulan Dulkadurlu taarruzu üzerine, Karamanlı halkın (= *ehl-i an vilâyet*) Uzun Hasan'a mürâcaat edip onun müdâhalesini talep ettikleri bilinmektedir³¹.

Halkın mürâcaatı üzerine, 869 yılı Muharreminde Karaman-ili'ne giren Uzun Hasan Dulkadurlu Türkmenleri mağlûp edip, il halkına b'ir nişân-ı hüm.âyûn isdâr etmesine rağmen³², birdenbire Pîr

açıkça okunduğuna göre, İbrahim Bey, 668 senesi Zilhiccesinin sonunda vefât etmiştir. Mezkûr kayıdda, İbrahim Bey, شهيد ملك الروم والارمن امير معظم مولى ملوك العرب والعجم صاحب الحيرات والمبرات سلطان (sic) والمسلمين تاج الدنيا والدين السلطان ابراهيم بن محمد بن علاء الدين بن قرمان نورالله فضلهم و طيب ثراهم olarak tavsîf edilmektedir.

²⁸ Bk. 871/1466 senesinde Mısır Sultanına gönderilen mektup, *Fâtih devrine ait Münşeât Mecm.*, s. 4. krş. İbn Kemal, s. 238, str. 10-11; Ruhî, 151^a.

²⁹ Bekâi'nin, Kasım'ın Uzun Hasan'a elçiler gönderip yardım talep ettiği, 4^a : اكا كنتردد الجيله بكار|| بازوب نامه تضرعرا دلكار şeklindeki ifâdesi, Şikârî'deki kayıdla alâkalıdır, bk. *Karaman-oğulları tarihi*, Millet Ktp. nr. 457; nşr. M. Koman, Konya, 1946, s. 192. Son rivâyetin tenkidi: A. S. Erzi, *Belleten*, 70, 1954, s. 205, not. 9. Öte yandan, gerek es-Sehâvî (*e'l-Dav*, I, 155), gerekse Angiolello (s. 39), Kasım (= *Cassum*) Bey'in Mısır'a mürâcaat ettiğini belirtirler.

³⁰ Fâtih, daha şehzâdeliğinde bu beyin kız kardeşi ile evlenmiş idi. Bk. Kâşifi, *Gazânâme-i Rum*, F. Yazm. Üniv. Ktp. nr. 1388, 42^b v. d., Ducas, s. 224; trc. s. 136-137; Oruç b. Âdil, s. 64; Ruhî, 124^b. Krş. Ârifi, *Maraş ve Elbistan'da Zulkadr-oğulları Hükümeti*, TOEM, sene, 6, 1334, s. 420; Fr. Babinger, *Mehmed's II. Heirat mit Sitt-Chatun (1449)*, *Der Islam*, 29, 1949, s. 217. v. d., 227 v. d.

³¹ در روی بهار ابراهيم بيك قرمانی که از جمله مجبان و هوخواهان صاحب قران بود وفات کرد خبر رسید که ملك اصلان ذوالقدر ولایت قرمانرا غارت کرده اهل آنولایت در دفع او بذیل اعانت صاحب قران متشبث و معتصم کشتند bk. Ebû Bekr-i Tibrânî, *Kitâb-ı Diyarbekriyye*, Süleym. Ktp. Mikrofilm, nr. 8, s. 139, str. 2-8. Krş. Hasan Rumlu, 94^a, str. 10-14. Ayr. bk. *Münşeât*, Es'at ef. Ktp. nr. 3369, 284^b.

³² Nişânın sûreti: A. S. Erzi, *Belleten*, 70, s. 212-213.

Ahmed aleyhine dönmüş³³ ve bu Karaman Beyi ile işbirliği eden Konya, Aksaray, D. velü, Beyşehir, Kayseri ve Akşehir'i, Memlûkların da tasvibi ile tarafdarı bulunduğu İshak Bey'e teslim etmiştir³⁴. Bununla beraber, Ak-Koyunlu Türkmenlerinin, Pir Ahmed ile kardeşlerinin Osmanlılara sığınmaları üzerine Karaman-ili'nde giriştikleri şiddet hareketleri ile yağmalar, yerli halkın infialini mucip olmuş idi³⁵.

Öte yandan, Ak-Koyunluların desteği ile Karaman-ili'ne hâkim olan İshak Bey, Memlûklü Sultanı el-Melik ez-Zâhir Seyfüddin Hoşkadem namına hutbe okutmasına rağmen³⁶, kardeşleri lehinde harekete geçmelerinden endişe ettiği Osmanlılarla anlaşmak lüzumuna kani olarak, Sarı Yâkub oğlu Molla Şemsüddin Ahmed Çelebi³⁷ yi Fâtih'e göndermiş ve aradaki ihtilâfı sulh yolu ile halletmek çarelerini aramıştır³⁸. Ancak, Salur Çavuş oğlu Çavuş-

33

هان اسحاق بك استقبال اتدی
بولشدى و قرامانه التدی
بر احمدله بولشوب جنك اددرل
بر احمده جهانی تنك اددرل

Bekâî, 4b . Krş. not. 35.

صاحب <قران> بالتماس آن مظلومان رايت جهانمجايت را بدفع ظلم ملك³⁴ اصلان بجانب قرمان متوجه ساخت و آن ولايت را در كنف حمايت كشيده از جنگال سباع آتلك اصلان رهانيد و احشام ذوالقدر را منهوب و ملك اصلا ترا مقهور و منكوب bk. Ebû Bekr-i Tihranî, s. 139, str. 6-8. Krş. Hasan Rumlu, 94a, str. 12-14. Oruç b. Âdil "oğlu İshak Beyi Uzun Hasan gelüb bekledi" kaydile bu husûsa işâret eder, bk. s. 74. Ayr. bk. İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, III, 486 v. d. Krş. A. S. Erzî, *Belleten*, 70, s. 216.

³⁵ Bk. Neşrî, s. 200, str. 19-20; Âşık Paşa-Zâde, 167 v. d., *Bihîştî*, 174b - 175a; İbn Kemal, s. 238-239; Dursun Bey, s. 121; Oruç b. Âdil, s. 74; İdris-i Bidlisî, *Heşt Bihîşt*, Nuruosmaniye Ktp. nr. 3209, 440b; Sa'deddin, I, 498; Hasan Rumlu, 94a.

³⁶ Bk. İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, III, 486 v. d., es-Sehâvî, *Vecîz*, 149a; eî-Davûs, I, 155.

³⁷ Gerek Sarı Yâkub oğlu Şemsüddin Ahmed ve gerekse bunun oğlu Mehmed Çelebi, *Lârende*'deki *Rahîme Hatun Hânkahı*'nın meşihatlığını tasarruflarında bulunduyorlardı, bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman*, M. Cevdet yazm. O, 116, 47a.

³⁸ Bk. Neşrî, s. 201; Âşık Paşa-Zâde, s. 168; İbn Kemal, s. 240; Bekâî, 4b; Sa'deddin, I, 499.

başı Ahmed'i göndererek, Çarşamba suyu'nu hudud tanıyan eski anlaşmaların tatbikini talep eden Fâtih'le anlaşamayan İshak Bey³⁹, *Sıklan-Hisarı* (صیقلان حصارى) ile Kayseri şehrini terk etmek ve Osmanlı Sultanının tâbiyyetini kabûl etmek sûretiyle, Antalya (=Teke-ili) Sancağı beyi Köse Hamza ve Kara-Hisar (=Afyon) sancak beyi ile iş birliği yapan kardeşi Pîr Ahmed'le Ermenek civarında savaşmak zorunda kalmıştır. Bu savaşta mağlup olup âilesi ile oğlunun sığınmış oldukları Silifke kalesi hariç, hemen bütün Karaman-ili'ni kayp eden İshak Bey⁴⁰, 870 Zilka'desinde (=Haziran 1466), hazinesi ile Diyarbakir'e, Uzun Hasan nezdine ilticâ etmiş ise de⁴¹, çok geçmeden, 870 Muharremi evâhirinde (=Eylül 1466) burada vefât etmiştir⁴². Bu savaşlara ve Kasım Bey'in tevessül ettiği hareketlere, diğer kardeşi Alâüddin b. İbrahim'inde karışmış olması çok muhtemeldir⁴³. Bu arada, bir kısım halkın Karaman-ili'nden göç ettiğine dâir kaynaklarda kayıtlar vardır⁴⁴.

³⁹ Bk. Neşrî, s. 201; Âşık Paşa-Zâde, s. 168; İbn Kemal, s. 240; Bekaî, 5^a. Tafsîlât için bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Karamanlılar, Isl. Ans.*, VI, 323. Krş. *Defter-i evkaf-ı Karaman*, M. Cevdet, O, 116, 31^a (جسر چهارشنبه تابع صحراء قونية)

⁴⁰ Bu Karaman Beyine intisap eden Nizâmî, onun kardeşinden kurtularak tahta geçmesini (*Sen turur iken gayre niçün vire emânet || Bunca göz ile çerh degüldür ahi a'mâ; Farz-ı ayn oldı bize hamd-i Hüdüvend-i ahed || K'oldı şeh kişver-i Keyhusrev'e Hân Pîr Ahmed*) şeklinde tasvîr edip, culûsiyye kasidesinde 870 tarihini (*Mülke kıldukda sefer o sene-i hicretten || Râst sekiz yüz ile yetmişe yitmişdi aded*, bk. *Divân*, Hacı Mahmud ef. Ktp. nr. 3298, 11^a v. d. Krş. H. İpekten, *Karamanlı Nizâmî*, Mez. Tez. Türk. Enst. nr. 433, s. 104; ayn. müel. *TM*, XIII, 1958, s. 64-65) açıkça göstermektedir.

⁴¹ Bk. Neşrî, s. 201; Dursun Bey, s. 122; İdris, 440^b; Bihîştî, 175^a; İbn Kemal, s. 241; Bekaî, 5^a; Âşık Paşa-Zâde, s. 168; Hasan Rumlu, 95^a; İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, III, 500; es-Sehâvî, *Vecîz*, 149^a. krş. A. S. Erzi, *Belleten*, 70, s. 220, not. 59.

⁴² Bk. İbn Tagrî-birdî, *Havâdis*, III, 500; es-Sehâvî, *Vecîz*, 149^a; *eḏ-Dav*, II, 277. Bununla beraber, basıldığı yeri malûm olmayıp [بن] اسحاق ibâresi ile 880 senesini hâvî bir gümüş sikkesi bulunduğuuna işâret edelim, bk. İ. Galip, *TMS*, İstanbul, 1309, s. 116, nr. 172. krş. H. Edhem, *TOEM*, 1328, s. 876. Muahhar müelliflerden bir kısmı, ezcümle, Râzî-Zâde Münib (bk. *Fihrist-i Düvel*, 51^b), 880 senesini kabûl etmiştir.

⁴³ Bk. Bihîştî, 175^a, str. 12-13. Pîr Ahmed ile Kasım'ın isimlerini zikreden İdris-i Bidlisî, karışıklığın üç kardeş arasında çıktığını (بلاد و بقاع) معمور قرامان میان آن سه برادر نا مهربان معروضی آفات و مخافات مردم ستمکار عادی شد

Bu sûretle, Osmanlı himâye ve nüfuzu altında Karaman tahtına geçen Pîr Ahmed'in⁴⁵, Orta-Anadolu'ya hâkim olması⁴⁶, bu bölgeyi öteden beri kendi nüfuz sahası addeden Memlûk Sultanlığı ile Fırat vadisine doğru erâzisini genişletmek arzusunda bulunan Ak-Koyunlu Türkmen Devletini endişeye düşürdüğünden, Fâtih, yeni Dulkadurlu Beyi Süleyman Bey oğlu Şehsuvar Bey (1467-1472) ile iş birliği yapan bu Karaman Beyini Memlûklara karşı himâye etmek kararında idi⁴⁷.

3. Karaman Beylerinin müttefik aramaları, Fâtih'in müdâhalesi, Karaman-ili'nde yapılan sürgünler

Bununla beraber, Karamanlıların, Osmanlı nüfuz ve hâkimiyetinden kurtulmak üzere, Memlûk Sultanlığı ve Ak-Koyunlu Türk-

440^b, str. 18-19. krş. Hasan Rumlu, 95^a) söyler ki, kastedilen üçüncü kardeşin bu senede ölen Alâüddîn b. İbrahim olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim, babasının solunda medfûn olan bu zatın mezar kitâbesinde "eş-şehîd" sıfatı okunmaktadır, bk. H. Edhem, *TOEM*, 1328, s. 834, kitâbe nr. 28.

⁴⁴ Bk. Bihîstî, 175^b, str. 1-2; İdris-i Bidlisî, 440^b. Bu sûretle, Osmanlılara sığınan Karamanlılara, sonradan eski mülkleri îade edilmiştir. Bk. *Sûret-i berât-ı hümayûn*, tarih: 893, Baş-Vekâlet Arş. *Maliye Def. nr. 567*, s. 57.

⁴⁵ Bk. Pîr Ahmed'in Şehzâde Bayezid'e mektubu, *Fâtih Devrine ait Münşeât Mec.* s. 62-63. Esâsen, Pîr Ahmed, Kayseri surlarında görülen 870 (=1465/6) tarihli farsca bir tâmir kitâbesinde kendisini Sultan Mehmed'in bendesi olarak gösteriyordu, bk. H. Edhem, *TOEM*, 1328, s. 834, kitâbe nr. 29; ayn. mül., *Kayseri Şehri*, İstanbul, 1334, s. 129. krş. A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie, I. Kayseri-Niğde*, Paris, 1931, s. 28 (trc. A. Âkif Tütenk, Ankara, 1954, s. 34); G. de Jerphanion, *Mélanges d'archéologie anatolienne*, s. 105, PL. LV, 3. Athanase Comnène Hypsilantès (1751 de Urfa'da idi), Pîr Ahmed'in kardeşlerine iyi muamele edip onlara gelir te'min ettiğini bildirir, bk. *Des affaires ecclésiastiques et civiles après la prise de Constantinople sous le règne de Mahomet II, 1453-1481*, nşr. Dr. Ph. A. Dethier, *Monum. Hung. Hist.-Script. XXI.-2e partie (Prise de Constantinople, II, 456)*.

⁴⁶ Karamanlı Nizâmî'nin bu sırada kendisini *Sultan-ı bü'l-fezâyil* olarak tasvîr ettiği Pîr Ahmed'in (bk. *Dîvân*, nşr. H. İpekten, Tez. s. 95, str. 13), *Konya'da* basılmış 870 tarihli sikkesi, bk. A. Tevhid, *MKİK*, IV, İst. 1321, s. 370, nr. 781, 782. krş. *Konya'da* basılmış akçası: I. Galip, *TMS*, İst. 1309, s. 115, nr. 169.

⁴⁷ Fâtih'in, Süleyman Bey oğlu Şehsuvar Bey'e *Artuk-âbâd* ve *Boz-ok'a* tâyin edildiğine dâir takrirnâmesi, bk. *Fâtih dev. ait Münşeât Mecm.*, s. 41, nr. XX; nr. XXII, XLII, XLIII. Krş. Neşri, s. 202; Âşık Paşa-Zâde, s. 169; Dursun Bey, s. 138; İbn Kemal, s. 272.

men Devleti nezdinde bâzı teşebbüslerde buldukları anlaşılmaktadır. Nitekim, tâbiyet şartlarına rağmen, Afyon'da, Memlûk seferi hazırlıkları ile meşgul bulunan Fâtih'in dâvetine icâbet etmeyen Pîr Ahmed, Osmanlıların düşmanı Ak-Koyunlu ve Venediklilerle birleşmekten çekinmemiş⁴⁸ ve açıktan-açığa muhâsamata başlamıştır. Bunun üzerine, Fâtih, Pîr Ahmed'in müttefikleri ile birleşmesine meydan vermemek üzere Afyon'dan ileri yürümüş, Karaman-ili'nin merkezi Konya ile kendisine şiddetle mukavemet eden müstahkem Gevele kalesi'ni⁴⁹ zapt etmiş-

⁴⁸ Bk. Gio. Maria Angiolello, bk. Donado da Lezze, *Historia Turchesca*, 1300-1514, nşr. Dr. I. Ursu, Bucureşti, 1910, s. 40 v. d., krş. Daru, *Histoire de Venise*, Bruxelles, 1838, I, 259. Ayr. bk. N. Jorga, *GOR*, II, 161.

⁴⁹ قلمه کواله که کمال حصانت و رصانت و عورت و مناعتله آفاقدہ اشہاری سیاردردر
bk. *Fâtih dev. âit Mün. Mec.* s. 62, str. 2-3; İbn Kemal, s. 274, str. 10-11. Seferde hazır bulunan Hâmîdî, حصار جرار با اهل حصار، حرب لشکر جرار با اهل حصار، başlığı ile kalenin sağlamlığını (از غایت بلندی و از فرط محکمی) tasvîr eder :

سوی حصار کوله از عون کردکار
چون روی کرد لشکر منصور شہربار
دیدم یکی حصار کہ دزدار نہ فلک
مثش ندیدہ درتہ این نیلکون حصار

Bk. *Divân*, nşr. I. H. Ertaylan, İstanbul, 1949, s. 70, str. 15-16. Hâmîdî (s. 68, 70) de harekeli olarak kaydedilen کوله, muasır müelliflerden Âşık Paşa-Zâde (s. 170, str. 22), Karamânî Mehmed paşa (= *Tevârihü's-Selâtini'l-Osmaniyye*, Ayasof. Ktp. nr. 3204, 15^b), Bihişti (181^b), Dursun Bey (s. 139), Angiolello (s. 63: *Gevolle*; s. 40: *Gievele*) ve Âşık b. Ömer (= *Menâzirü'l-Avâlim*, Revan Ktp. nr. 1667, 286^a) da aynı şekli muhâfaza etmektedir (Ayr. bk. *Târih-i nesli-âl-i Osman*, 188^a; *Anonim*, nşr. Fr. Giese, s. 113). Münşeâtlarda bâzen کواله (msl. bk. *Fâtih dev. âit Münş. Mecm.* s. 62), bâzanda کوله (msl. bk. Tâci-Zâde Sa'dî Çelebî, *Münşeât*, nşr. N. Lugal-A. Erzi, İstanbul, 1956, s. 56) şeklinde kaydedilen bu kalenin, gerek Ramsay (bk. *The Historical Geography of Asia Minor*, London, 1890, s. 56, 171, 359) ve gerekse Dr. W. Tomaschek (bk. *Zur historischen Topographie von Kleinasien im Mittelalter*, Wien 1891 = *Sitz. d. kais. Ak. der Wissenschaften in Wien*, Phil. - Hist. Classe, Band CXXIIIV, s. 103) tarafından belirtilen eski bizans kalesi *Kávalla* (= Κάβαλλα = *Caballucome*, bk. *Paulys Realencycl. d. class. alt.* 1897, Band III, 1, s. 1160) ile alâkası olup, Konya'nın batısındaki Tak-yeli dağ'ın eteğinde (Âşık b. Ömer'e göre, 286^a, *cânib-i cebelde*) veya Boz-dağ

tir⁵⁰. Bu sefere iştirâk eden sadr-ı a'zâm Mahmud Paşa⁵¹, Lârende (= Karaman) ye çekilen Pir Ahmed'in tâkibine me'mur edildi ise de⁵², taraftarı olduğu bu Karaman Beyini yakalayamadı ve onun Karataş (= İç-il) a gitmesine meydan verdi⁵³. Buna rağmen, rakibi Rum Mehmed Paşa⁵⁴ tarafından bu işde ihmali olduğu ileri sürülen Mahmud Paşa, Karamanlılarla iş birliği yapan Turgudlu-oğullarını⁵⁵ şiddetle tâkip etmiş ve bunları Turgud-ili'nde (= Çukur-ova), Memlûk Sultanlığının nüfuz sahasına kadar kovalamıştır. Bir müddet sonra Fâtih, Pir Ahmed'i desteklemek sûretiyle Osmanlı siyâsetine muhâlefet eden Karaman-ili'nin merkezindeki amele ve san'at erbabının kâmilen İstanbul'a sürülmesini Mahmud Paşa'ya emretti. Kaynaklarda "veli" olarak vasıflandırıl-

olması ieâp etmektedir ve *Tschül* (= Çigil) veya Kavak-Köy ile (bk. Fr. Sarre, *Reise in Kleinasien, Sommer 1895*, Berlin, 1896, s. 110) alâkası yoktur. Tafsilât için bk. Fr. Babinger, *Kavalla, Der Islam*, 29, 1950, s. 301-2.

⁵⁰ 872/1468'de Ferruhşâd adlı bir askerle Bayezid'e bildirilen kalenin fetihine (bk. *Fâtih dev. ait Münş. Mec.* s. 61, nr. XXXIX), Tâcî Bey tarih düştürmüştür, bk. Sa'dî Çelebî, *Münşeât*, s. 56, str. 7-9. Ayrı bir tarih, Hâmîdî, *Dîvân*, s. 70.

⁵¹ Hayâtı hak. bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Mahmud Paşa, Isl. Ans.*, VII, 183-188.

⁵² Fr. Babinger'in, *Lârenle*'ye çekilen Karaman Beyinin İshak olduğunu ileri sürmesi (*Mahomet II*, s. 325), tamamen yanlıştır. Müellif, diğer bahislerde olduğu gibi, bu husûsda da J. von Hammer'i aynen iktibas etmiş görünüyor.

⁵³ Bk. Neşrî, s. 202; Âşık Paşa-Zâde, s. 170; Dursun Bey, 139; İbn Kemal, 274; Bekâî, 6^b; Sâ'deddin, I, 511. İç-il'e tâbi *Karataş*'ın mahalleleri hak. bk. *Ermenak, Mut, Silifke, Gülnâr, Karataş nâhiyelerinin Tahrir Def., Tapu*, nr. 182; *Tapu*, nr. 31.

⁵⁴ Hayâtı hak. bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Isl. Ans.*, VII, 594-5.

⁵⁵ Turgud-oğullarına tâbi cemâatler (=Oymaklar) şunlardır: Cemâat-ı Oylu, cemâat-ı Umuryâr, cemâat-ı Gökpêrlü, cemâat-ı lâlâ-oğlu, cemâat-ı Günyad, cemâat-ı Toydılar (= Çöp-İsalu), cemâat-ı Güngâr, cemâat-ı Melik gâzî, cemâat-ı Nukerân-ı Turgud Bey, cemâat-ı Doğanlu, cemâat-ı Kayırcaklu, cemâat-ı Küçük Danişmendlü, cemâat-ı Derelüler, cemâat-ı ياقو cemâat-ı Emîr haclu, cemâat-ı Bulcalar, cemâat-ı Yemenlü, cemâat-ı kalaycı (= Osmanlu-oğlu), cemâat-ı Erdoğdulu, cemâat-ı Ayaslar, cemâat-ı evlâd-ı Yadgâr, cemâat-ı Koçlu, cemâat-ı Kozunlu, cemâat-ı İbrahim Hacılı, cemâat-ı Alayundlu, cemâat-ı Hasan Beğlü, cemâat-ı Yahşi Han, cemâat-ı Zengân, cemâat-ı Körpeler, cemâat-ı oğlan-ı Bayezid, cemâat-ı Mahmudlar, cemâat-ı Şullu, cemâat-ı Duruç Ahmed, cemâat-ı Yaylacialu, cemâat-ı Yoltemur, cemâat-ı Gerekli, cemâat-ı Muşki (huşki?), cemâat-ı Delüer, cemâat-ı Toklucaklu, cemâat-ı Merkebler, cemâat-ı Nukerân-ı Pîrî Bey, cemâat-ı Erkenkocan, cemâat-ı Dedelü, cemâat-ı Sarı-sakallu, cemâat-ı Kaya-Hasanlar, cemâat-ı Rayhanlu, cemâat-ı

lan Mahmud Paşa, Karamanlılardan bir kısmını yerlerinde bırakıp san'atkârlardan (= *ehl-i senâyi'*) gidenleri de: "*ih̄tiyâr benim elimde değül mâzuruz*" gibi sözlerle teselli etmiş idi⁵⁶. Ancak, Rum Mehmed Paşa'nın telkinleri ile hareket eden rakibleri, onun rüşvet aldığını, zenginler yerine fakirleri tehçir ettiğini ileri sürmüş ve Karahisar (= Afyon)a gelindiği bir sırada, hakaretle, azledilmesine sebep olmuşlardır⁵⁷. Bu azil üzerine sedarete geçen Rum Mehmed Paşa, bir çok eşrâfı amele ile birlikde memleketlerinden ayırmış⁵⁸, sonradan avdetine müsâade edilen mevlevîlerden Emîr Ali Çelebî oğlu Ahmed Çelebî'yi de bunların arasına katmış idi⁵⁹.

Bu arada, yeni alınan kalelerin tâmir ve termimine önem veren Fâtih, Konya-Hisarı'na *Ahmedek* (= iç-kale) yaptırmak üzere teşebbüse geçmiş, Pîr Ahmed'e şiddetle karşı koymalarından da anlaşılacağı veçhile⁶⁰, dört sancak beyinin nezâretinde çalışan büyük sayıda mîmar (= *bennâ*) ve amele toplamış idi. Büyük masraf ve gayretle ikmâl edilen *Ahmedek*'i ateşli silâhlarla teçhiz ve takviye edip muhtelif timârlara sâhip Dizdâr (= *Dizdâr-ı Ahme-*

nukerân-ı Ali Bey veled-i Reyhan (sonradan: cemâat-ı Reyhanlu, bk. *Tapu*, 392; *Maliye*, 567, s. 144), cemâat-ı Kara Buraklu, cemâat-ı Katrancı, cemâat-ı Turali hacı, cemâat-ı Ulâş, cemâat-ı Çini, cemâat-ı Yugra avratlu, cemâat-ı Kırıklar, cemâat-ı Ağabeylü, cemâat-ı Şadmanlu, cemâat-ı Turhacılar, cemâat-ı Teberrük, cemâat-ı Nukerân-ı veledân-ı Tursun Bey b. Turgud, cemâat-ı Çoban Karaca, cemâat-ı Kerdenker, cemâat-ı Yavaşlı, cemâat-ı Tahirlü, cemâat-ı Yapa (bk. Başvekâlet Arş., *Karaman Vilâyetinin eski-il, Aksaray ve sair kazalarında bulunan kabâil ve oymakların nüfus ve hasılâtlarını mübeyyin mufassal defter*, *Tapu*, nr. 32, s. 96-157, *Maliye Def.* nr. 125, s. 9 v.d. Turgud-oğullarından Mehmed ve Turgud'un bu muntıkadaki zeâmetleri, bk. *Tapu*, 392; Turgud Bey oğlu Ertogdı'nun *said-ili*'ndeki zeâmeti, *Maliye*, 567, s. 4).

⁵⁶ Bk. İbn Kemal, s. 276, str. 13-14.

⁵⁷ Hakaretin şekli, Neşrî, 203; Dursun Bey, s. 139; Âşık Paşa-Zâde, s. 171; İbn Kemal, 276; Sa'deddin, I, 512. Krş. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Belleten*, 95, 1920, s. 519; ayn. müel.. *İsl. Ans.*, VII, s. 186.

⁵⁸ Bk. Neşrî, s. 203; Şikârî, nşr. M. Koman, s. 197. Şikârî, gidenlerin iki-üç yıl sonra İstanbul'dan kaçıp vatanlarına döndüklerini söyler ki (s. 197), bunun Rum Mehmed Paşa tarafından İstanbul binalarına konan *muqâtaa* (= *kirâ*) ile alâkası olması muhtemeldir, bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *İsl. Ans.*, VII, 594.

⁵⁹ Bk. Neşrî, s. 203, Sa'deddin, I, 512. 888 (= 1483) de, Arif Çelebî evlâdından Ahî Ali oğlu Mehmed Çelebî, *Zâviye-i Şems-i Tebrizi*'yi tasarrufunda bulunduruyor idi, bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman*, M. Cevdet, nr. 0,116, 29a.

⁶⁰ Bk. Bihîştî, 181^b-182^a; Ruhî, 151^b. Krş. İdris-i Bidlisî, 449^b.

dek-i Kal'a-i Konya)⁶¹ ve Kethüdâ (= *Kethüdâ-ı Ahmedek-i Konya*)⁶² emrindeki Hisar erlerinin muhâfazasına tevdi eden Fâtih⁶³, müstahkem Gevele kalesi'ni yıkdırmış ve yeni teşekkül eden Karaman-Vilâyeti'nin başına Şehzâde Mustafa Çelebi'yi tâyin etmiştir.

Bununla beraber, Osmanlı kuvvetleri çekilir-çekilmez Turgud-oğlu ve Adalu-oğlu ile birleşen Pîr Ahmed ve Kasım Beyler, Lârende'den hareketle önce Konya'ya karşı yürümüşler, *Ahmedek*'in mukavemeti üzerine, Ereğli, Aksaray, Develü ve Niğde gibi eski Karaman şehirlerini zapt etmişlerdir (11 Tem. 1469-20 Haz. 1470: 874 Rebiülevvel, çarşamba)⁶⁴. Pîr Ahmed'in Niğde (= *dârü'l-pehlevâ-*

⁶¹ Konya kalesi Ahmedek'i Dizdârının timârı; 890 senesi zilka'desinde verilen *berât-ı hümayûn*, bk. *Maliye Def.*, nr. 567, s. 16.

⁶² Konya kalesi Ahmedek'i kedhüdâsı 4,000 akçelik timârın 1800 akçasını alıyordu, bk. *Mektup*, 891, *Maliye Def.*, nr. 567, s. 16.

⁶³ Kitâbesi, 872/1468:

عاصر الحصن باهر البرهان	قد بنى بالعلی مبانیه
وهو سلطان محمد بن مراد	لا یرى فی الدنا مدانیه
اسمعوا من لسانی التاريخ	خلد الله عدل بانیه

bk. Karamânî, 15^b, str. 4-6. Bu tarih, bir taşın üzerine hakkedilmiş olup, Konya müzesinde bulunmaktadır, bk. koleksiyon, nr. 74. Ayr. bk. *Fâtih deşrinde Karaman eyâleti vakıfları fihristi*, nşr. Prof. Dr. F. N. Uzluk, Ankara, 1958, resim: 1. *Ahmedek*'in diğer bir tasviri:

شاهی رفیع تدرکه در شهر قونیہ	امسال امر کرد تجدید احمدک
چون حصن چرخ تمام وساخت حصاری	بر برج و باره کنسکره یرطوب و یر تفک

bk. Hâmidî, *Divân*, s. 67, str. 11-12; s. 72, str. 12. *Lâlâ Ruzbe b. Abdullâh Hân-kahî*'nin *Ahmedek* içinde kaldığı (خاتقاه لالا روزبه بن عبدالله در باطن احمدک قونیہ) anlaşılmalıdır, bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman*, 23^b.

⁶⁴ 874/1470 tarihli olup Pîr Ahmed ve Kasım Beyler tarafından isdâr olunmuş ve ayrı-ayrı tasrih edilen tiftik, küherçile, cingî (= yapı taşları), bezir (= keten tohumu, Karaman Defterinde: *resm-i bezirhâne*, bk. Mustafa b. Ramazan, *kitâb-ı kavânîn-i örşiyeye-i osmânî*, yazılışı: 907, 38^b = *Kanûnnâme-i âli osmân*, *TOEM*, ilâve, 1329, s. 43'in esâsı olacak) ve koyun üzerine koççûr (= *Koçcâr-ı agnâm*, Osmanlılarda: *resm-i agnâm*, bk. *Maliye Def.*, 567, s. 164. Krş. *Kanûnnâme*, Konya-Yusuf ağa Ktp. nr. 243, s. 186) vergileri gibi bid'atlarla (از بن بدعتها).

niyye) cemâati ile ⁶⁵ birlikte hareket ettiği bir sırada, Varsakların ⁶⁶, Kosun ⁶⁷, Gögez ⁶⁸, Bayburd-Oğlanları ⁶⁹, Turgudlu (y. bk) ve bu

bundan sonra Dârü'l-fehlevâniyye (= Niğde) cemâatından hiç bir şeyin emîrlere ve nâibler tarafından tahsil edilmemesini âmir emirnâmeyle ihtivâ eden farsça Niğde kitâbesi (nşr. H. Edhem, *TOEM*, sene 3, 1328, s. 873, kitâbe nr. 3). Aynı okunuş: M. Zeki Oral, *Niğde tarihi*, Akpınar, *Niğde Halkevi Dergisi*, nr. 13, sene 2, s. 7; A. Gabriel, *Kayseri-Niğde*, s. 134. not. 2; W. Hinz, *Ortaçağ Yakın şarkına ait vergi kitâbeleri*, trc. F. Işıltan, *Belleten*, 52, 1949, s. 781), kendileri ile birlikte hareket eden Dârü'l-fehlevâniyye (= Niğde) cemâatını (Aş. bk) kendilerine bağlamak maksadı ile *Sungur Bey câmi'i*'nin (İnşası: 736, bk. A. Gabriel, *Kayseri-Niğde*, 134. Vakfı: *Defter-i evkaf-ı Karaman*, M. Cevdet, O. 116, 99^v v. d.; *Defter-i evkaf-ı vilâyet-i Karaman*, nşr. F. N. Uzluk, s. 50) çarşısı içindeki kapusu üstüne göze çaracak bir yere konulmuştur. Bundan maksat, emirnâmenin, kendileriyle birlikte hareket eden cemâatlerce bilinmesi ve onları himâyeye için alınan tedbirlerden haberdar olmalarıdır.

⁶⁵ Yukarıda mezkûr kitâbede yanlış okunan دارالنهل مانند kelimesinin (bk. H. Edhem, *TEOM*, 837, nr. 30) sonradan دارالنهلوانيه şeklinde tashihi (bk. Z. Oral, s. 7; A. Gabriel, s. 134; W. Hinz, s. 781), A. Erzi tarafından, doğru olarak, دارالنهلوانيه şeklinde tesbit edilmiştir (bk. *Belleten*, 53, 1950, s. 95 v. d.). Ancak, kitâbede mezkûr cemâat-ı Dârü'l-fehlevâniyye'den maksad, W. Hinz'in ileri sürdüğü gibi, Niğdeliler değil, *Niğde*'ye tâbi karyelerin cemâatleri (= oymak)dir. Bunlar, umûmiyetle, *Niğde cemâati* olarak zikredilen cemâat-ı Bereketlü, cemâat-ı Helâllî, cemâat-ı İsa Hacı, cemâat-ı İbrahim Hacı, cemâat-ı Bulgarlı, cemâat-ı Dündarlı, cemâat-ı Avcı Osman, cemâat-ı Yahşihan, cemâat-ı Uçeri, cemâat-ı Karlı olup (bk. *Tapu Def.*, nr. 32, s. 349-355), bunlardan *öşr*, *nuzûl*, *kobcâr*, *resm-i agnâm* alınmamasını, avârizdan muaf ve müsellemler olmalarını bildiren İbrahim Bey'in eski defterlerde (= دفتر كهنه) mezkûr muafnâmeleri Osmanlılar zamanında da muhâfaza edilmiştir (bk. *Maliye Def.* tarih: 889, nr. 567, s. 164, str. 1-4).

⁶⁶ XV. asrın ilk yarısında Karaman-ili'ni resmen ziyâret eden Aynî'nin, *Varsak-ili* hakkında verdiği haberleri: (بلاد ورسخ وهي بلاد بين طرسوس و بلاد بن) bk. *İktû'l-Cumân fi Ta'rihi ehli'z-Zamân*, Cârullah ef. ktp. nr. 1591, IV, 793. krş. Maqrîzî, *es-Sulûk*, IV, Fâtih Ktp. nr. 4380, 51, 53), Silifke'nin şimâl-i şarkisindeki kısmına hâlâ *Varsakdağı* denildiğini kaydeden Kâtip Çelebi'nin ifâdesile (bk. *Cihannümâ*, İst. 1145, s. 611) tamamlanmaktadır. Bununla beraber, cemâat-ı Varsak, sonradan, *Niğde*'ye tâbi Karaca-dağ'a yerleşmiştir, bk. *Maliye Def.*, nr. 537, s. 6).

⁶⁷ Kosunlar, Turgud-oğullarına tâbi cemâatlerden sayılıyordu (bk. *Tapu Def.*, nr. 32; *Evkaf Def.*, nr. 1). Neşrî, Kosun'un önce Çukur-ova'da tavattun edip, Külek'de, tekfur-beli'nde, yaylakda bulunduğunu kaydeder ki (s. 225. krş. Âşık Paşa-Zâde, s. 225), bunlardan Hasan b. Kosun'un Niğde'deki timârı bililmektedir (bk. *Maliye Def.* nr. 567, s. 82).

⁶⁸ Şikârî'de isimleri zikrolunan cemâatlerden Gögez-oğlanları, Arşiv vesâikine göre (bk. *Tapu Def.*, nr. 32), *Koç-kuyusu* ile *Ökçe-kuyusu* arasında yurd tutmuşlardı. Gögezlerden Mehmed-oğlu Mustafa'nın timârı, bk. *Tapu Def.* nr. 392.

⁶⁹ *Kanûnnâmelerde* Karaman yörükleri (= Türkmen) arasında zikredilen

mıntıkada sâkin bir iki Tatar-Oymağı'nın⁷⁰ yardımını, Kıbrıs kralı Jacques II de Lusignan (1460-1473) ile sıkı münasebetler te'sis eden Alâiye Beyi Lutfî Bey oğlu Kılıç Arslan Bey⁷¹ in desteğini te'min eden Kasım Bey, Osmanlılarla yeniden muhâsamata girişmiş, taarruzlarını Ankara havalisine kadar uzatmıştır⁷².

Bu arada, tâmir faâliyetlerinde bulunmak üzere Eroğlı ve Lârende'ye giden Rum Mehmed Paşa, halkın desteği ile hareket ettiği anlaşılan Pîr Ahmed'in hücumuna uğrayarak⁷³, öşrü Medine-i Münevvere'ye vakf edilmiş olan bu iki şehrin⁷⁴ mescid ve

Bayburd-oğlanları, umûmiyetle, Tâcü'ddinlü, Sıddık siyah, Oğul-beklü, Karaca-Alilü, Murad fakihlü (=Kara Keçelü), Türkmânlu (= Saruhanlu), Kayı, Şekerlü, Köse Recep, Farsaklu cemâatlarından teşekkül ediyordu, bk. *Tapu Def.*, nr. 32, s. 54-90.

⁷⁰ Mogul uluslarından Samagarların (= kara-tatar, XIV. asrın sonunda, Karamanlılarla münasebetleri hak. bk. Esterâbâdî, *Bezm-ü Rezm*. İstanbul, 1928, s. 96, 122-124, 150, 235, 527. krş. M. C.Ş. Tekindağ, *Karamanlılar*, *İsl. Ans.*, VI, s. 323 v. d.) bakiyeleri oldukları anlaşılan cemâat-ı Sakal samagarı, cemâat-ı Çavurcu, cemâat-ı Tonbaklar ile *Tapu Defterleri*'nde "yapa" umûmî ismi altında zikredilen cemâat-ı Gerekli, cemâat-ı Toyra, cemâat-ı Bilecelü, cemâat-ı Toklucaklu, cemâat-ı Sakallu, cemâat-ı Tazılar, cemâat-ı tataran-ı Kutlubuga bozı, cemâat-ı kapucu tatar, cemâat-ı Tuzlukcu gibi teşekküllerdir (bk. *Tapu Def.* nr. 32, s. 374 ; nr. 138). Bu tatar cemâatlerinin başında Hacıbey b. Samagar ile kardeşleri Ali Bey b. Samagar, Seydi b. Samagar ve Murad b. Hızır Bey b. Samagar, Toyran veled-i Bulargu'nun buldukları, 889-893 de tanzim edilen *Maliye Defteri* (nr. 567, s. 114, 138-140, 144) nden anlaşılmaktadır.

⁷¹ 1466 dan beri Alâiye Beyine yardım eden Kıbrıs kralı, 1470 Ekiminde *Rolos*'a mürâcaat etmiş ve tarikatın yardımı ile Mısır, Karaman ve Alâiye Beyliğinde iştirâki ile türklere (= Osmanlılara) karşı birleşmek istemişti, bk. L. de Mas-Latrie, III, *Documents*, 321. krş. Hill, III, 623.

⁷² Kasım Bey'in taarruzu sırasında Bolu sancak Beyi Pîrî Bey ile Ankara sancak Beyi Küçük Sinan Bey'in kuvvetleri bozulmuş, Ankara Kadısı İmre Çelebi ise öldürülmüştür (bk. İbn Kemal, s. 322).

⁷³ Bk. Bihîstî, 182^a ; Ruhî, 152^a ; İdris-i Bidlisî, 450^a ; Hasan Rumlu, 93^a . Muhammed el-Ferâgî'nin bugün karaman ktp. de mevcûd *Dibâcetül-Mısbâh min fevâidi garâyibi'l-Miftâh* adlı kozmoğrafya kitabının (nr. 41, yazılışı: 871) sonunda mezkûr : *ترايد مدرسه پاشا موسى بك طاب ثراد* kaydının bu tâmir faâliyeti ile alakası olabilir. Zirâ, yan tarafda: *تاريخ اولديقتك تاريخ* ibâresi okunmaktadır.

⁷⁴ Aynı husûs, Osmanlılar tarafından da kabûl edilmiştir, bk. *Tapu Def.* nr. 415 ; *Maliye Def.*, nr. 63 ; *Evkaf-ı eyâlet-i Karaman*, nşr. F. N. Uzluk, s. 54 v. d. krş. M. C.Ş. Tekindağ , *İsl. Ans.*, VII, 594-5.

medreselerini (b. bk) harab edip, halkını yeni vergilerle ezmiş ise de⁷⁵, aynı töhmetle tecziyelerine karar verdiği *seng-i Silifke* (bk. Maliye Def., nr. 31) Varsaklarına karşı giriştiği harekâтта, Taş-ili (Angiolello'da: *Paese di Thas*; Osmanlı kaynaklarında: *hâric*) derbendlerinde pusu kuran Varsak Beyi Ulaş-oğlu Hasan Beğ'e (lâkabı: Uyuz Bey) mağlup olmuştur⁷⁶. Bununla beraber, başda Niğde olmak üzere 875 (= 1471) de bir kısım Karaman-ili şehirlerini zapta başlıyan Osmanlılar, Karaman-ili'nde vukua gelen son hareketler üzerine bâzı zecrî tedbirler almak zorunda kalmışlardır. Nitekim, Pîr Ahmed, Mut civarında İshak ve Gedik Ahmed Paşalar emrindeki kuvvetlere mağlup olarak Türkman-ili'ne (= *Turcomania* = Erzincan) çekildiği gibi⁷⁷, kendisi ile birlikte hareket eden kardeşi (kitâbesine göre: amcası) Karaman, Fâtih'e dehâlet etmiş⁷⁸, Kasım Bey, mücâdeleye devam etmek üzere Hasan-dağı⁷⁹ veya Bulgar-dağı'na (bugün: Bolkar-dağı), Bulgar-cemâatinin⁸⁰ yanına çekilmiştir. Bu arada, Karamanlılarla iş birliği yapan Alâiye Beyi (= *domino Candalori, ut se contra Turchum*), Kıb-

⁷⁵ Bk. Neşrî, s. 204, str. 19-20; Âşık Paşa-Zâde, s. 172; Ruhî, 152^b. Uzun Hasan, Kayıtbay'a gönderdiği bir mektupta, Osmanlıların Karaman-ili'nde yaptıkları tahripleri belirtmektedir: يهدمون المساجد والمعابد... يحرّون سورهم ويحرّون دورهم و تصورهم bk. *Münşeat Mecmuası*, Ayasofya ktp. nr. 3986, 46^b, str. 26-27.

⁷⁶ Bk. İdris-i Bidlisî, 475a; Neşrî, s. 205; Âşık Paşa-Zâde, s. 172 v. d., Hasan Rumlu, 120^a; İbn Kemal, 300.

⁷⁷ Bk. Neşrî, s. 205; İbn Kemal, s. 304. *Azerbeycan*'da bulunan Uzun Hasan, Karaman-ili'nin Osmanlılar taaafından fethi ve Pîr Ahmed'in yanına gelmesi üzerine, bu Karaman Beyi'nin affı için Fâtih'e farsea bir nâme göndermiştir, bk. Topkapu Sarayı Müz. Arş. nr. 11676.

⁷⁸ Kendisine *Çirmen sancağı* verilen Karaman, 876 (= 1471) de burada ölmüş ve Edirne'ye getirilip *Dârü'l-Hadîs Medresesi*'ne defnedilmiştir. Bk. H. Edhem, *TOEM*, sene 3, 1323, s. 377. krş. Neşrî, s. 205; İbn Kemal, s. 304; Sa'deddin, I, 518. Osman Nuri Peremeci, Karaman'ın Edirne'de öldüğünü söylerse de (bk. *Edirne tarihi*, İst. 1940, s. 143) yanlıştır (bk. M. T. Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 13).

⁷⁹ Niğde'ye tâbi Hasan-dağı (bk. *Evkaf-ı egâlet-i Karaman*, s. 52; *Defter-i evkaf-ı Karaman*, 105^b), gayet sarp ve çetin olup (کود حسن طاعی که از شواحق) کود جبال روم و شواخ قلال آن برووم است، این کود موضعی منیع وجای صعب المتناول bk. Esterâbâdî, s. 466), muhtelif mezreaları ihtivâ ediyordu (msl. bk. *Çoban-oğlanı tâbi Hasan-dağı*, *Maliye Def.* nr. 567, s. 90).

⁸⁰ Bk. cemâat-ı Bulgarlı ve tâife (= *boy*)-i Bulgarlı. Krş. İbn Kemal, s. 306 v. d., 308.

rıs kralı Jacques II de Lusignan'a mürâcaat idip 300 okçudan mürekkep bir yardımcı kuvvet talep etmiş idi ⁸¹.

Kasım Bey, Bulgarlu-cemâati Beyi Bulgar-oğlu Pîr Ahmed ⁸² ve Turgud-oğlu Ömer Bey'in ölümü üzerine serleşkerliğine getirilen Adalu-oğlu ⁸³ nun desteği, Varsakların ve diğer cemâatlerin ⁸⁴ yardımları ile Niğde'ye tecâvüz edip Davud Paşa kuvvetleri ile savaştı ise de, şiddetle mukabele eden Osmanlılar, başda Lârende ⁸⁵

⁸¹ Bk. 25 ocak 1471 tarihli mektup : L. de Mas-Latrie, III, *Documents*, 321, not. 2. Krş Hill, III, 623.

⁸² Bu Beyin, oğlu Pîr Hasan ve Hacı Bey veled-i Bulgar'ın timârları hak. bk. *Tapu Deft.*, nr. 392 ; *Maliye Deft.*, nr. 567, s. 73, 75.

⁸³ Adalu-oğlu Hasan Bey oğullarının (= *Hasan veled-i Hasan b. Adalu*) Niğde'deki (bk. *Tapu Deft.*, nr. 392 ; *Maliye Deft.*, nr. 537, s. 69) ve Adalu-oğlu Piri'nin Lârende'nin Kızılca-ağaç karyesinde mevcûd timârları hak. bk. *Maliye Deft.*, nr. 567, s. 44.

⁸⁴ Msl. bk. cemâat-ı Demirciyân, cemâat-ı Koylu, cemâat-ı Kızıl Ali, cemâat-ı Budaklu, cemâat-ı Kız-melik, cemâat-ı Saru-oğlan-oğlanları, cemâat-ı Bulgarlu, bk. *Niğde cemâati*, not. 65.

⁸⁵ *Tapu Defterlerinde Çaruk, Kavşud, Sehâk, Hatib, Sekiz çeşme, Sipây, Külhân (= Savcı), A'mâ Hoca, Hacı Celâl, Kadı Dükkânı, Abbas, Ahî Osman, Külenk, Ayruklu, Fenâri, Medîl (= Taş-kesdikü), Şeyhî baba, Hoca Mahmud, Ulu Zâviye, Kiçi Zâviye, Hisar içi, Şam pazarı, Eski bezzâzistan, Şeyh Alâüddin isimleriyle mezkûr mahalleleri ihtivâ eden nefsi-Lârende (= Karaman) nin (bk. *Tapu Deft.* nr. 182), 881 (= 1476) de tanzim edilen *Defter-i evkaf-ı vilâyet-i Karaman* (nşr. F. N. Uzluk, Ankara, 1958, s. 24-27 ; fotokopi : 26-30) ve 888 (= 1483) de tanzim edilen *Defter-i evkaf-ı Karaman* (M. Cevdet, O, 116, 42^b -53^b) dan anlaşıldığına göre, Osmanlılara geçtiği bu sırada bu sırada bir çok Câmî (*Câmî-i Fâsîh, Câmî-i Alâüddin Bey, Câmî-i Hacı Beyler, Câmî-i Sultan-Kale-Mescidine ilhâk olunmuştur*), Mescid (*Kale mescidi, Mescid-i Çâşnigir Mahmud b. Receb, Mescid-i Hacı Hoca b. Mehmed, Mescid-i Kozcu, Mescid-i emîr İsa, Mescid-i delü, Mescid-i veled-i Abbâs, Mescid-i Karaman, Mescid-i ulu Zâviye, Mescid-i atlubey, Mescid-i kutlu, Mescid-i veled-i gökce*), Medrese (*Medrese-i emîr Musa, Medrese-i şeyh çelebi veled-i Hacı Alâüddin, Medrese-i Hâtûn, Medrese-i eskice* = nam-ı diğer *Zincirli*), Zâviye (*Zâviye-i kiçi, Zâviye-i Mansur dede, Zâviye-i Hacı İsmail dede-i Horâsânî, Zâviye-i Nûre Sofî* = der karye-i Afşar-viran, *Zâviye-i Hacı İsa, Zâviye-i Kirişci baba, Zâviye-i Memî, Zâviye-i Rükneddin, Ulu Zâviye, Zâviye-i emîr-şâh, Zâviye-i Ketancı baba, Zâviye-i şeyh Alâüddin*), Dârü'l-Huffâz (*Dârü'l-Huffâz-ı Çâşnikir Mahmud b. Receb, Dârü'l-Huffâz-ı Şeyh çelebi veled-i Hacı Alâüddin, Dârü'l-Huffâz-ı Hoca Mahmud*), Dârü'l-Hadîs (*Dârü'l-Hadîs-i Çâşnikir Mahmud b. Receb*), Hânkâh (*Hânkâh-ı Rahime Hâtûn*), Kelender-Hâne ve muhtelif Hamamları (*Hamam-ı Sekiz çeşme, Hamam-ı Molla Fenâri, Hamam-ı paşa=Bâbu's-sırr önünde, Hamam-ı Çardaklu, Hamam-ı Molla Veli, Hamam-ı Hâtûn* = der*

olmak üzere Ereğli⁸⁶ ve Aksaray⁸⁷ gibi Karamanlılara tarafdar şehirlerin müslüman ve bir kısım hristiyan halkını (= Karamanlı) İstanbul'a sürdüler⁸⁸ (876/1471). İshak Paşa, Varşaklara şiddetle hücum ettiği gibi⁸⁹, Alâiye üzerine yürüyüp sâhibi bulunan Lutfî Bey oğlu Kılıç Aslan Bey'i teslim olmağa iknâ eden Gedik Ahmed Paşa, onu oğlu ve âilesi ile birlikde İstanbul'a gönderdi⁹⁰. Bundan sonra, Karamanlıların elinde bulunan İç-il kalelerinin fethine memur olan Gedik Ahmed Paşa, İshak Bey'in zevcesi, oğlu ve

enderûn-ı kale, *Hamam-ı çifte*, *Hamam-ı mağıra*, vakıfları: Tapu Deft., nr. 1, s. 10 v.d.) ve kalabalık bir nüfusa sâhip idi. Krş. Âşık b. Ömer, *Menâzirü'l-Avâlim*, 283^a; *Cihannümâ*, s. 616; Alishan, *Sissozan*, s. 342-349.

⁸⁶ XIV. asır sonu kaynaklarında olduğu gibi, XV, XVI ve XVII. asır kaynaklarında da bâzan *Herakliyye* (هرقليه, bk. Esterâbâdî, s. 97, 523. Krş. Hasan Rumlu, 94^b) veya *Herakle-i Karaman* (هرقله قرمان, bk. *cihannümâ*, 616) olarak belirtilen Ereğli'nin, XV. asrın ilk yarısında burasını gören Bertrandon de la Broquière (bk. *Le Voyage d'Outremer*, nşr. Schefer, Paris, 1892, s. 105. Krş. *Le Voyage de M. D'Araron*, nşr. Schefer, Paris, 1887, s. 147, not. 1, 2, 121) den beri belirtilen toprak duvarları ve birer mescidi hâvî 22 mahallesi, Kâtip Çelebî (bk. *cihannümâ*, s. 616) ve Evliyâ Çelebî (IV, 28-37) tarafından da tasvîr edilmektedir. Öşrü, *Medine-i Münevvere'*ye vakfedilen vakıfları hak. bk. *Tapu Deft.*, nr. 415; *Maliye Deft.* 63; *Defter-i evkaf-ı vilâyet-i Karaman*, nşr. F. N. Uzluk, s. 54 v. d.

⁸⁷ *Aksaray*'ın vakıfları: *Defter-i evkaf-ı Vilâyet-i Karaman*, s. 56 v. d.

⁸⁸ Bk. Neşrî, s. 205; Âşık Paşa-Zâde, s. 173; *Tevârih-i âl-i Osmân*, *Anonim*, Bibl. Nat. Suppl. Turc. nr. 1047, 83^a; Sarıca Kemal, 81^a; Şikârî, 197; *Cihannümâ*, s. 687. Krş. M. C. Ş. Tekindağ, *İstanbul, İsl. Ans.*, 53, 1959, s. 1206. Vakfiyelerden anlaşıldığına göre, *Lârende* (= Karaman) liler, *İstanbul*'da *Büyük -Karaman* (= Çarşamba semti) a, *Konyalılar*, *Küçük-Karaman* (= Fâtih semti)' a, *Aksaraylılar*. *Aksaray* semtine yerleşmişlerdir. Öte yandan, Karamanlı hristiyanlar, Yedikule civarına yerleşmişlerdir. Nitekim, Samatya ile Narlı-kapu arasında bulunan Hagios Konstantinos kilisesi «*Karamanlılar kilisesi*» olarak biliniyordu, bk. Eremya Çelebî Kömürcüyan, *İstanbul Tarihi*, nşr. H. D. Andreasyan, s. 77. Bunlar sonradan Fener ve Kum-kapu'ya dağılmış olup, XVI. asırda henüz Yedi-kule civarında oturuyorlar idi, bk. N. de Nicolay, *Les Navigations*, Anvers, 1577, s. 239. Karaman'dan gelip *İstanbul*'a yerleşen ermeniler (msl. *Lârende*'de *Kızı-ı-oğ'u* yanında *ermeniler mahallesi*, bk. *Defter-i evkaf-ı eyâlet-i Karaman*, s. 25), 881 (= 1476) de, 384 hâneye sahip idiler, bk. R. Melûl Meric, *Birkaç mühim arşiv vesikası*, *İst. Enst. Dergisi*, III, 1957, s. 34.

⁸⁹ Bk. Neşrî, s. 205; Âşık Paşa-Zâde, s. 173; İbn Kemal, s. 377; Anonim, nr. 1047, 83^a.

⁹⁰ Bk. Neşrî, s. 205-6; Âşık Paşa-Zâde, s. 173-4; İbn Kemal, s. 310 v. d. Krş. Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Üniv. ktp. nr. 5959, 103^b. Alâiye'nin fethi tarihi: Hâmidî, s. 335, str. 12. Kıbrıslıların teşebbüsü: L. de Mas-Latrie, III, *Documents*, 335.

bir kızının⁹¹ sığınmış oldukları Silifke kalesi⁹² ile Pîr Ahmed'in hanımı, oğlu, İshak Bey'in küçük oğlu ve daha babasının sağlığında ölen İbrahim Bey oğlu Mehmed Bey⁹³ kızının sığınmış oldukları Moka (= *Mervan - Hisarı*)⁹⁴ ve Görgös (= *Gorigos*)⁹⁵ müstahkem mevkillerini birbirini müteâkip zapt etmiştir⁹⁶. Bu kalelerde sâkin pek çok Karamanlı, bu meyanda Pîr Ahmed'in evi, oğlu ve kızının⁹⁷ İstanbul'a veya sürgün olarak Rum-ili'ne gönderildiklerine dâir kaynaklarda kayıtlar vardır⁹⁸).

⁹¹ İshak Bey'in Osmanlılara sığınan bir kızı olduğu (دختر اسحق بك بن قرمان) anlaşılmaktadır (bk. M. Tayyib Gökbilgin, *ayn esr.*, s. 480).

⁹² İç-il sancağı'nın merkezi olan Silifke, Söğüt, Eski-Hisar, Kızıl-söğüt, Sarucular, Ak-viran, Ağarlu, Mahmudca (= burada Boz-Doğan ve Turgud-oğulları ikamet ediyordu, bk. *Tapu Deft.*, nr. 182), Çavuşlar, Kızılca-bağ, Salar, Mezrea-i Burcak-alâni mâhiyelerini ihtivâ ediyordu. Bk. *Ermenak, Gülnar, Mut, Silifke... nâhiyelerinin Tahrir Deft.*, Maliye, nr. 31. Karaman-oğullarının vakıfları, *Tapu Deft.*, 1, s. 61 v. d.

⁹³ Bk. not. 25. krş. A. S. Erzi, *Belleten*, 70, s. 204, not. 6.

⁹⁴ Bk. Neşri, s. 207; Âşık Paşa-Zâde, s. 176.

⁹⁵ Bugün Silifke ile Mersin arasında bulunup *Kız-kalesi* isimle tanınan bu müstahkem kale, Orta Çağ'da bir ticâret merkezi olarakta mühim bir rol oynamış, 1448 de İbrahim Bey tarafından zapt edilerek yeniden tahkim edilmiştir. Kalenin önemi hakkında bk. M. C. Ş. Tekindağ, *Karamanlıların Gorigos seferi* (1367), *TD*, 9, 1954, s. 161 v. d.

⁹⁶ Bk. Neşri, s. 207; Âşık Paşa-Zâde, s. 176; Dursun Bey, 145; İbn Kemal, s. 312 v. d.

⁹⁷ Pîr Ahmed kızı Halime'nin uzun müddet Lârende mahallelerinden *Mahalle-i Çeltik*'de oturup 914 (= 1507) de vefât ederek *Emîr Musa Mevresesi*'ndeki türbesine defnedildiği malûmdur (Bk. H. Edhem, *TOEM*, s. 879, kitâbe nr. 33. krş. *Münşeat Mecmuası*, Mevlânâ Müzesi ktp. nr. 5154, 32^b).

⁹⁸ Msl. bk. Neşri, s. 207; Âşık Paşa-Zâde, s. 177. Bu arada, Anadolu'nun bu en eski âilesinin affı için müteaddid teşebbüsler yapılmıştır. Bk. Karamânî, 16^b. Uzun Hasan, Tebriz'de bulunduğu bir sırada, yanına gelen Karamanlı devlet ricâlinden biri, Fâtih'in Karaman-ili'ni alıp Pîr Ahmed ve Kasım Bey'i tazyike başladığını anlattıktan sonra, Fâtih'in halasının yardım talep etmek üzere yola çıktığını, fakat yolda öldüğünü (= در راه والد اش بجوار حق پیوسته) bildirmiş ve Uzun Hasan'dan yardım istemiş idi, bk. Ebû Bekr-i Tihriânî, s. 211, str. 6-13. Bu husûsu te'yid edip Anadolu Beylerbeyi Hamza Bey'e (= ممالک الدوله) gönderilen farsça mektubda, Fâtih'in halası ve Karaman-oğullarının vâlidesinin (= والدۀ پسران قرمان که عمه خداوندگارست) şefâat için yola çıktığını, fakat yolda öldüğünü (= و در راه وفات یافت), oğlunun ise yanına geldiğini belirttiikten sonra, Uzun Hasan'ın annesinin maiyetinden birini Fâtih'e göndererek, Karamanlıların tazyik edilmemesi ve ülkelerinin taarruza uğrama-

sevk etmiş idi. Ertesi sene Ak-Koyunlu Beylerinden (İdris'de: vezîrlerinden) Bektaş-oglu Emîr Ömer Bey Musullu'yu (= Zeno'da: *Amarbei Giusultan Nichenizza*) göndererek Osmanlılar tarafından ipek üzerine gümrük ihdas edilen Tokat'ı¹⁰¹ yağma ve tahrip ettiren Uzun Hasan'ın¹⁰² yeğeni Bayındır-oglu Yusufca Beg (= Yusufca imirze), yanında Pîr Ahmed ve Kasım Bey olduğu halde, Karaman-ili'ni Osmanlılar elinden almak ve eski sahiplerine vermek maksadı ile Orta-Anadolu'da ilerlemeğe başlamış idi¹⁰³. Bununla beraber, Karaman-ili'nde tutunan Osmanlılar, Şehzâde

¹⁰¹ Bk. *Kanûnnâme-i Sultânî ber müceb-i örf-i osmânî*, nşr. Dr. R. Anhegger - Dr. H. İnalçık, Ankara, 1956, s. 41 v. d. Tokat hak. bk. *cihannûmâ*, 628; W. Ramsay, s. 329 v. d., Ritter, *Erdkunde*, XVIII, 111 v. d., Fr. Taeschner, *Das anatolische Wegenetz*, Leipzig, 1924, I, 212, II, 19. Âbideleri: A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, II, *Amasya-Tokat-Sivas*, Paris, 1934, s. 77 v. d.

¹⁰² Bk. Muâlî (= Seyyid Mîr Ali b. Muzaffer), *Hünkâr-nâme*, Hazine ktp. nr. 1417, yazılışı: 878, 12^a - 13^b, 183^b; *Yarlık*, nşr. R. R. Arat, *TM*, VI, 1939, s. 303; Karamânî, 16^b; el-Konevî, 67^a; Sarıca Kemal, 83^a, str. 7-8; Âşık Paşa-Zâde, s. 176; Neşrî, s. 207; Oruc b. Âdil, s. 127; *Târih-i nesl-i âl-i Osmân*, 189^b; Kıvâmî, *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, nşr. Fr. Babinger, İstanbul, 1955, s. 211; Ruhî; 156, str. 8-10; Hasan Rumlu, 114^b; O sırada, Fâtih'in hâfız-ı kütübü Tokatlı Molla Lütî, bu şehrin yağma edilmesi haberinin İstanbul sarayında büyük teessürü mucip olduğunu (ان عسكر الحسن الطويل لما اغار بلدة توقاة التي هي مسقط رأسى و كنت خازن كتب سلطان الاعظم فاتح قسطنطينيه سلطان محمد الغازى مسقط رأسى و كنت خازن كتب سلطان الاعظم فاتح قسطنطينيه حزننا شديدا . طيب الله ثراد في عتبة العالمة حزننا شديدا . bk. *Şerhü Risâleti fî Mevzû'âtı'l-Ulûm*, Bayezid II. namına, *Mecmua*, Köprülü ktp. nr. 1592, 113^b, str. 13-15) belirttiikten sonra, Uzun Hasan askerinin mağlûp olacağını bir âyete istinaden farsca bir beyitle söylemiştir:

بشد منہزم عسکر اوژن حسن بدست شہی ما کہ دست اش مریزا
بتاربخ آن بکفتم شاہ و یانصرک اللہ نصرا عزیزا

bk. *Mecmua*, 113^b str. 18-20. krş. M. Şerefeddin Yaltkaya, *Molla Lütî, Tarih Sem. Dergisi*, II, 1938, s. 38 v. d. Bu arada Kayseri gibi Osmanlılara yeni geçmiş şehirler, Uzun Hasan askerlerine mukavemet etmişlerdir. Nitekim, Fâtih, bu şehir halkının avâriz hânelerini *avâriz-ı divâniye*'den muaf tutmuştur (bk. M. Tayyib Gökbilgin, *XVI. asır başlarında Kayseri şehri velivâsı*, *Z.V. Togan'a Armağan*, İstanbul, 1955, Ayr. baskı, s. 5, not. 19 .krş. Ruhî, 156^b; Âlî, 107^b).

¹⁰³ Bk. *Karaman hâkimi Şehzâde Mustafa'ya isdâr buyrulan berât-ı şerîf*, Feridun Bey, I, 1274, s. 279 v. d. krş. Neşrî, s. 207; Âşık Paşa-Zâde, s. 177; Dursun Bey, s. 146; İbn Kemal, s. 320-6; Oruc b. Âdil, s. 127; İdris-i Bidlisî, 457^a; Sa'deddin, I, 523; Angiolello, s. 47, 50; Zeno, s. 18.

Mustafa Çelebî ile birlikde hareket eden Gedik Ahmed ve Anadolu Beylerbeyi Davud Paşaların gayretleri ile Ak-Koyunlu taarruzunu durdurmağa muvaffak olarak Bayındır-oğlu'nu *Eflâtûn-Pınarı*'nda esîr ettiler¹⁰⁴; halkın yardımı ile esîr olmaktan kurtulan Pîr Ahmed, Uzun Hasan yanına çekildi¹⁰⁵. Bozkırlu (= cemâat-ı Bozkırlu)¹⁰⁶, Varsak, Turgud, Çini¹⁰⁷, Kosun, Burnaz-oğlu¹⁰⁸, Boz-Doğan¹⁰⁹, Gündüz (= Avşar), Koştemur¹¹⁰, Adalu-oğlu ve Gögez boy ve oymaklarının yardımı ile hareket eden Kasım Bey ise, Mustafa Çelebî ile savaşmak sûretiyle¹¹¹, *İç-il*'de tutundu¹¹².

¹⁰⁴ Bk. *Yusufca Mirzâ'nın mağlûbiyeti hakkında farsca mektup*, Top. Sar. Müz. Arş. nr. 9195; Feridun Bey, I. 279-280. krş. Âşık Paşa-Zâde, s. 177; Oruç b. Âdil, s. 127; İdris-i Bidlisî, 459^a; Ruhî, 157^a; Hasan Rumlu, 115^a; Angiolello, s. 44. krş. Ath. Com. Hyspilotès, s. 460. Uzun Hasan'ın, Karaman-ili'ne gelen Mustafa Çelebî'nin İran'a yürüyeceğinden endişeye düştüğüne dair Ahî Karaca imzası ile *Divan-ı Hümâyûn*'a gönderilen *ariza*'da (bk. Top. Sar. Müz. Arş. nr. 7076), Ak-koyunlu Beyinin mağlûbiyete müteessir olduğu belirtilmektedir (str. 2-3).

¹⁰⁵ Bk. Angiolello, s. 41, 44; Ramusio, *Navigazioni e Viaggi*, II, Venegia, 1583 (= *Viaggio di İosafa Barbaro nella Persia*, s. 99).

¹⁰⁶ Bk. Baş-Vekâlet Arş. *Maliye Def.* nr. 537, s. 151. Krş. nr. 6890, s. 45; nr. 16126, s. 49.

¹⁰⁷ Kögez-oğlanları (y. bk.) ile müşterek yurd tuttukları zikredilen Çinilerin, *karge-i Kinik*'da oturdukları bilinmektedir, bk. *Tapu Def.*, nr. 32, s. 45.

¹⁰⁸ *Niğle*'ye tâbi *Karaca-dağ*'da oturuyorlardı, bk. *Maliye Def.*, nr. 557, s. 69.

¹⁰⁹ *Hasan-dağ*'ında (y. bk.) sâkin olan Boz-Doğanlar (bk. *Tapu Def.*, nr. 32), sonradan *Alâiye* (bk. *Tapu Def.*, nr. 392) ve *Koşhisar* taraflarına (bk. *Maliye Def.*, nr. 567, s. 19) dağılmışlardır (sonradan: Yörükân-ı Boz-Doğan, bk. *Maliye*, 6890, s. 14 v.d. nr. 16126, s. 4). Bunlardan Boz-Doğan Ağa'nın Lârende kalesi burcunda 758 tarihli kitâbesi hak. bk. H. Edhem, *TOEM*, s. 707. krş. Dr. Azmi Avcıoğlu, *Karaman'da kale ve sur bakiyesi*, *Konya Mec.* 8. 1937, s. 499.

¹¹⁰ Lârende tarafında *sigah* denilen Eski-il kazası mezrealarında ikamet ediyorlardı (bk. *Tapu Def.*, nr. 32 s. 44), sonradan, Niğde'ye gitmişlerdir, bk. *Tapu Def.* nr. 392. krş. Neşrî, s. 225. Ayr. bk. *Cihannümâ*, s. 602.

¹¹¹ Nitekim, Fâtihin ümerâdan Yapa-oğlu Ali'ye 878 senesi cemâdü'lâhîrinde gönderdiği mektupdan anlaşıldığına göre, Mustafa Çelebî'nin lâlâsı İsmail Bey, Kasım Bey'le savaşmış (= *oğ'am Mustafa lâlâsı kulum İsmail Karaman-oğlu Kasım'la buluşacak...*, bk. Top. Sar. Müz. Arş. nr. 6457, str. 3-4), Lârende kalesi muhâfızlarına cenk için verilen zırhlar gâyp olmuş idi.

¹¹² Bu sırada Kasım Bey'e intisap ettiğini tahmin ettiğimiz Nizâmî:

*Şükr kim Sultan-ı gerdün-haşmet ü encüm-haşem
İzz ile basdı bisât-ı saltanat üzre kadem*

Öte yandan, Caterino Zeno'yu, kendisini İran Şâhı addeden Uzun Hasan¹¹³ nezdine gönderen Venedikliler¹¹⁴, Kasım Bey'in İç-il'de tutunduğu, Osmanlıların savaşa hazırlandığı bir sırada (= Haziran-Temmuz 1473), Ak-Koyunlu Türkmen Beyine teslim edilmek üzere hazırlanan mühimmat ve ateşli silâhlarla memlû iki gemiyi Giosafat Barbaro nezâretinde Kıbrıs¹¹⁵ ve Karaman sahilleri'ne yollamışlar¹¹⁶, Osmanlılar aleyhinde olmak üzere Moskova prensi Ivan III ile Altun-Ordu Hânına bir sefâret hey'eti göndermişlerdi¹¹⁷. Bu arada, Uzun Hasan'a vâdedilip Pietro Mocenigo'nun kumandası altında teşekkül eden 47 Venedik, 18 Napoli, 2 Rodos, 5 Kıbrıs ve Cardinal-Légat'ın idâresinde 15 papalık gemisinden mürekkep haçlı donanması, önce Antalya'yı (Ağ. 1472), sonrada İzmir'i (13 Eyl. 1472) zapt ve yağma etmesini müteâkip Karaman sahilleri'ne gelmiş ve Silifke'yi muhâsara eden Kasım

kasîdesi ile bu Karaman Beyi'ni bir kurtarıcı olarak karşılamıştır, bk. H. İpekten s. 99, str. 1., s. 103, str. 42. krş. Eğridirli Haçlı Kemal, *Câmi'ü'n-Nezâir*, yazılışı: 918, Bayezit Umûmî ktp. nr. 5782, s. 448.

¹¹³ Bk. Maurice de la Châtre, *Histoire des papes*, Paris, 1844, VI, 254. Esâsen, muâsır kaynaklarda Uzun Hasan'a *Sofî* denildiği gibi (msl. bk. Théo. Spandouyn Cantacasin, *Petit traité de l'origine des Turcqs*, nşr. Schefer, Paris, 1896, s. 37; L. de Mas-Latrie, *Histoire des Archevêques Latins de l'île de Chypre*, Gênes, 1882, s. 93), bizzat Uzun Hasan, bir mektubunda kendisini kışraların halefi olarak gösteriyordu, bk. Top. Sar. Müz. Arş. nr. 11485. krş. İdris-i Bidlisi, 456^a, str. 15 (حسن بيك دارای عجم). Öte yandan, Fâtih, Uzun Hasan'a gönderdiği bir mektupda, ona: سردار عجم خان اعظم کي خسرو يکانه فریدون زمانه حسن خان سین dem ektedir, bk. *Münşeât*, Üniv. ktp. nr. 5738, 24^a; Tâci-Zâde Câfer Çelebi, *Münşeât*, Mevlânâ Müz. ktp. nr. 4935, 7^b; *Münşeât*, ayn. Ktp. nr. 2253, 43^b.

¹¹⁴ Bk. *Travels in persia*, «A narrative of Italian travels in persia in the fifteenth and Sixteenth centuries» nşr. Charles Grey, bk. *The Hakluyt Society Works*, XLIX, London, 1873, s. 11.

¹¹⁵ 17-27 Nisan 1473 tarihlerinde Kıbrıs'da *Famagouste* (= *Magosa*) dı bu lunan Barbaro'ya, Kıbrıslılar müşkilât çıkarmışlardır, bk. L. de Mas-Latrie. III. *Documents*, 333 v. d.

¹¹⁶ Bk. Giosafat Barbaro, *Viaggio (Viaggi fatti ...)*, nşr. Aldine, Venegia, 1549, s. 22; Giovanni Battista Ramusio, *Navigazioni e viaggi*, Venegia, 1583, II: *Viaggio di Iosafa Barbaro nella Persia*, s. 99; Coriolano Cippico (= Haçlı donanması kapudanlarından), *Della Guerre de'Veneziani nell'Asia dal mccc lxx al mecc lxxiii, Libri tre*, Venedig, 1796, s. 34. krş. G. Berchet, s. 11.

¹¹⁷ Bk. Enrico Cornet, *Le guerre dei Veneti nell'Asia 1470-1474, Documenti Cavati dall'Archivio ai frari in Venezia*, Vienna, 1856, s. 98.

Bey'e (= *del signor cassambec*) yardım etmiştir. Gerek bu kalenin ve gerekse Sicilyalı Mustafa adında bir mühtedinin elinde bulunan Sikin (= *Sygi* = *Sıgın*)¹¹⁸ ve İsmail tarafından müdâfaa edilen Görgös gibi eski Karaman kalelerinin geri alınmasında faal bir rol oynayan Mocenigo¹¹⁹, Provveditore Vettore Soranzo'yu Karaman Beyinin yanına göndermiş (Ağ. 1473)¹²⁰, Kasım Bey, minnettarlığını ifâde için mezkûr Amirale cins bir at ile bir pars hediye etmiş idi¹²¹.

5. Karaman-ili'nin kat'î olarak ilhâkı

Bununla beraber, 11 Ağustos 1473 (=19 Rebi I. 878, çarşamba) de Otluk-beli (= *Üç Ağızlı*, Tercan'da: *Başkend*) savaşını kazanmak sûretiyle Fırat nehri berisindeki Anadolu toprakları üzerinde tam bir hâkimiyet kuran Fâtih, elçisi Mevlânâ Ahmed Bekrici vasıtası ile kendisine mürâcaat edip bundan böyle Osmanlı ülkesine tecâvüz etmeyeceğini te'min eden Uzun Hasan'ı bertaraf etmesini müteâkip¹²², oğlu Şehzâde Mustafa Çelebî ile Gedik

¹¹⁸ Bk. Cippico, s. 41. krş. N. Jorga, *GOR*, II, 283.

¹¹⁹ 1476 da ölen Mocenigo'nun *Venedik*'de *San Giovanni e Paulo kilisesi*'nde bulunan mezar kitâbesinde, bu seferle ilgili olarak: «...*qui Asia a faucibus Hellesponti usque in cyprum ferro ignique vastata, Caramanis regibus venetorum sociis...*» ibâreleri okunmaktadır, bk. Berchet, s. 12, not. 1; J. von Hammer, *trc.* III, Zeyl, 287.

¹²⁰ Gorigos ve Silifke vasıtasıyla Karamanlılara yardım eden Venedik sefirleri ile Kasım Bey arasında teâtî edilen mektuplar hak. bk. Giosafat Barbaro, *Lettere al Senato Veneto di Giosafatte Barbaro, ambasciatore ad usunhasan re di persia, tratte da un codice originale dell'i. r. biblioteca di Vienna e annotate per Enrico Cornet*, Vienna, 1852, s. 31, 53, 64, 121; Ramusio, *Navigazione Viaggi* II, 100. Karaman-Venedik münasebetleri hak. bk. Iacomo Bosio, *Dell'istoria della sacra religione di S. Gio. Gerosolimitano*, Roma, 1629, II, 333; Angiolello, 37-38; Art-hus de Thomas, *Continuation*, II, 102; Vertot, III, 40; L. de Mas-Latrie, III, *Documents*, 338. krş. G. Berchet, 12; W. Hinz, s. 53; Fr. Babinger, *Mahomet* II, s. 379.

¹²¹ Bk. Coriolano Cippico, s. 45; Angiolello, s. 37-38. krş. Berchet, s. 12.

¹²² Bk. Top. Sar. Müz. Arş. nr. 4476, 9196, 3130, 8335. krş. Muâlî, 53^a; Ruhî, 134^a. Bununla beraber, Uzun Hasan'ın ahdına vefâ etmiyerek Venediklilerle yeniden temasa geçtiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Osmanlıların yanında Memlûkları da hedef tutan bir mektup (مشوا علی ابن عثمان و سلطان مصر) bk. İbn İyâs, II, 145, str. 9-12), Memlûk elçisinin eline geçtiği gibi, bizzât Fâtih Hüseyin Baykara'ya mektup göndererek Uzun Hasan'ı ortadan kaldırmak için iki

Ahmed Paşa'yı Karaman-ili'nin yeniden zapt ve fethine me'mur ettiğinden, *Çanakkale Boğazı'nı* geçip İstanbul'u alacaklarını ilân eden Venedikliler¹²³, acele ile, Karaman sahilleri'ni terk etmek zorunda kalmışlardır¹²⁴.

Öte yandan, sür'atle Karaman-ili'ne yürüyen Gedik Ahmed Paşa, Otluk-beli'nde Zeynel Mirzâ maiyetinde, sol kolda hazır bulunup savaşı müteâkip *İç-il'e* firâr eden Pîr Ahemd'i¹²⁵ Lârende civarında mağlûp ederek Ermenek'i hücum ile zapt etmiş¹²⁶, il ve

tarafdan harekete geçmeği teklif etmiş (bk. Feridun Bey, I, 285, str. 11-17), kendisini sulha iknâ eden Mahmud Paşayı'da (bk. *Uzun Hasan'ın Mahmud Paşa'ya mektubu*, *Münşeât*, Hafîd ef. ktp. nr. 326, 135^b - 136^a), *İstanbul'a* döner-dönmez azletmiştir, bk. G. Berchet, s. 7 v. d ; 17-20. krş. M. C. Ş. Tekindağ, *Mahmud Paşa*, *Isl. Ans.*, VII, s. 188.

¹²³ Fâtih, Uzun Hasan'a karşı yürümeden evvel, Venediklilerin muhtemel bir taarruzuna karşı İstanbul'u tahkim, surları da takviye etmiş idi, bk. *Magyar Diplomaczi Emlék: Mátyás Király korábol*, Budapest, 1877, II, 246. krş. G. Berchet, s. 13.

¹²⁴ Bk. Giosafat Barbaro, *Lettere al Senato Veneto*, s. 80. krş. W. Hinz, s. 53. Venediklilerin bu şark seferi hak. bk. E. Cornet, s. 98 v. d ; Fincati, *L'armata di Venezia dal 1470 al 1474*, *Archivio Veneto A° XVII, fasc. 67*, s. 31-73, Venedig, 1887. Fazla bibliyografya için bk. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, Gotha, 1920, II, 634 v. d.

¹²⁵ Bk. *Fâtih Sultan Mehmed'in Yarlığı*, nşr. R. R. Arat, *TM*, VI, 1939, s. 304. Halbuki, gerek Angiolello (s. 52) ve gerekse Muâlî (34^a), sağ kolda bulunduğunu tasrih ederler. Ayr. bk. Neşrî, s. 211 ; Âşık Paşa-Zâde, s. 180 ; İdris-i Bidlisî, 465^b ; Hasan Rumlu, 118^b.

¹²⁶ Bk. Âşık Paşa-Zâde, s. 208 ; İdris-i Bidlisî, 472^b. krş. Hasan Rumlu, 118^b. Ayr. bk. Veliyüddin oğlu Ahmed Paşa (ölm. 1497) *Divân*'ında münderic tarih manûzmesi :

Ümerâ saflarını âsaf-ı devrâna koşup
Karaman fethine emr itdi Süleymân-ı zamân
Sâhib-i kal'a-güşây Ermeneg'ün kal'asını
Kahrile kal'idiüben kondı hemîn aldı hemân
Devlet âsârını bu vechile ferhunde görüp
Ehl-i diller dedi târihini feth-i Karaman.

Bk. *Divân*, Üniv. Ktp. nr. 2949, 130^a, str. 8-10. krş. M. Kemal Özergin, *Ahmed Paşa'nın tarih manzumeleri, Türk dili ve Edebiyatı Dergisi*, X, 1960, s. 177. Değişik diğer bir tarih manûzmesi: Basîrî (= ölm. 1534), bk. *Mecmua*, I. Koyun-oğlu Ktp. 25^a. Bu sıradaki *Ermenek*'in mahalleleri, karyeleri ve mezreaları hak. bk. *Tapu Deft.*, nr. 1, 31, 83, 182, 415. Tarihi ve tasviri: M. C. Ş. Tekindağ, *Ermenek*, *Isl. Ans.*, IV, 316-7.

utularını dağıtarak beylerini esir etmiştir¹²⁷. Zevcesi ve hazineleri ile gayet sarp bir mevkide bulunan *Mennan* (= *magnan*) kalesi¹²⁸ ne sığınan Pîr Ahmed, mukabil dağda harekâtı tâkîp ettiği bir sırada, kale muhâfızı Yusuf'un Gedik Ahmed Paşa tarafından iknâ edilip kaleye muhtelif renkte Osmanlı bayrakları çekilmesi üzerine, intihar kasdı ile, kendini uçuruma atmış ve maiyeti tarafından güçlkle kurtarılmıştır. Bununla beraber, daha Ermenek'te iken ishalden muztarip bulunan Pîr Ahmed, hiç bir tıbbî müdâhalenin yapılmadığı bu arızalı mıntakada, yaşlı bir kadının hazırladığı ilâcı içmiş, çok geçmeden, daha da hastalanarak vefât etmiştir. Teçhîz ve tekfîn edilen cesedi, kardeşi Kasım Bey tarafından büyük cedleri Nûre Sofî'nin mezarı yanına defnedilmiştir¹²⁹. Bu arada, Karamanlıların son mukavemet merkezlerinden sayılan Sllifke, Gedik Ahmed Paşa'ya kapılarını açtığı gibi, Atmaca Bey tarafından müdâfaa olunan Develi (= *Kara-Hisar*=*Yeşil-Hisar: Città del paese di Tas una terra*) de hasta olarak

اما لشکر سلطانی تمام ایل و الوس قرامانیان را در معرض نهب و غارت¹²⁷
bk. İdris-i Bidlisî, 472^b, str. 17-18. krş. Âlî, 110^a.

¹²⁸ Eski *Maniaum* (= *Manion*) kalesi olup, Karamanlılar, 1259, 1262 senelerinde bu kaleye hücum etmişlerdi. bk. Alishan, *Sissouan*, s. 345-6. Kalenin metaneti (مینان قلعه‌سی که حصن و بر. بروج متین ایدیکه حصاننده اتفاق وار ایدی) Âlî tarafından belirtilmektedir (110^a).

بعد از تجهیز و تکفین اورا بقرب مزار جد اعلاى ایشان بنورالدين صوفى مشهورست¹²⁹
bk. İdris-i Bidlisî, II, 107; Dr. Selâhaddin Tansel, *Osmanlı kaynaklarına göre Fâtih Sultan Mehmed'in siyasi ve askeri faaliyeti*, Ankara, 1953, s. 297), *Tarsus'da* (bk. Hasan Rumlu, 119^a, str. 15-19; Sa'deddin, I, 549. krş. Fr. Babinger, *Mahomet II*, 333, 370), *Şam'da* (bk. Âlî, 110^b; Münecim-başı, III, 29. krş. N. Jorga, *GOR*, II, 167) hattâ Uzun Hasan yanında öldüğünü kabûl etmişlerdir. Bu arada Pîr Ahmed'in *Mennan kalesi*'nin surlarından atıldığını iddia eden J. von Hammer (trc. III, 136) ile Uzun Hasan'a sığındığını ileri süren müelliflere'de işâret edelim (msl. bk. M. H. Yınanç, *Gedik Ahmed Paşa, İsl. Ans.*, I 195. krş. I. H. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara, 1937, s. 7).

sefere çıkan Karaman Vâlisi Şehzâde Mustafa'ya teslim olmuştur¹³⁰. Bu kalelerin zaptı üzerine, Şehzâde ile Gedik Ahmed Paşa, müstahkem *Lülüe*¹³¹ yi muhâsara etmişler, top ateşine alışkın olmiyan muhâfızların teslim olmaları üzerine, kaleye Osmanlı askeri yerleştirmişlerdir. Bununla beraber, Angiolello'dan anlaşıldığına göre (s. 70), Gedik Ahmed Paşa, Mustafa Çelebi'nin ölümü üzerine bir müddet Toroslari ve bu havâlideki cemâatleri kontrol maksadiyle Lârende (= *Città di Laranta*) de oturmuş, 879 (=1474) da Karaman Beylerbeyliğine getirilen Bosnalı Mehmed Paşa'da Kasım Bey'le zaman-zaman savaşmak zorunda kalmıştır¹³². Bununla beraber, Kasım Bey'in son savaşları müteâkip, önce *Taş-ili'*ne, sonrada, Memlûk Sultanlığına sığınmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Fâtih, 881 (= 1476)de, Memlûk Sultanı Kayıtbay'a mürâcaat etmiş ve *Dârü'l-Hilâfeti Kostantaniyye*'den gönderdiği bir mektupla ağır bir lisanla itham ettiği Kasım'ın, bağlı olarak, iâdesini talep etmiştir¹³³. Öyle anlaşılıyor ki, 881 (= 1476) tarihinde,

¹³⁰ Bk. Angiolello, s. 63-64. krş. Hasan Rumlu, 119a . Develü zeâmetinin Alâüddeve'nin tasarrufunda olduğu anlaşılmaktadır. Bk. *Maliye Def't.*, nr. 567, s. 151.

¹³¹ IX. asırdan beri *Lulon* (= λουλον) ismile bizans kaynaklarında mezkûr *Lülüe* (bk. Alishan, s. 177 v. d.), bugün *Ulukışla* (Kanûnî devrinde değil, 888 =1483 senesinde tanzim edilen *Defter-i evkaf-ı Karaman*, M. Cevdet, O, 116, 105, str. 18-19 ve 889-893 tarihli *Maliye Defteri*'nde, nr. 567, s. 87, str. 3, s. 88, str. 2, 9, tasrih edildiği vechile *Şücaeddin*'e tâbi bir karye. قرية الوقشلا تابع شجاع الدين idi) nin şarkında bulunan *İhsan Gâzili* (= Hasan Gâzî) isminde ehemmiyetsiz bir köydür. Müellifler, ezcümle, W. Ramsay, yerini tesbit edemiyerek, bâzı kalelerle karıştırmaktadır (bk. *Historical Geography of Asia Minor*, s. 351. krş. Le Strange *The Lands of the Eastern Caliphate*, s. 150). Öte yandan, Selçûkîler zamanında para basılan *Medine-i Lülüe* (bk. A. Tevhid, *TKIK*, IV, 313, nr. 675, s. 314, nr. 676, 677, 678, 379) ile *Ma'den-i Lülüe* (bk. A. Tevhid, IV, s. 315, nr. 680-2) yi birbirine karıştırmamak lâzımdır. Bu senelerde bir Venedik seyyahı: «*una Città fortissima nominata Lula* (bk. L. Alishan, 118), ile Angiolello tsrafından: «*massime al monte com'è Lulla*, s. 41» olarak belirtilen kal'enin ismi Dursun Bey'de, Aynî gibi, لوله şeklini almıştır (krş. Âşık b. Ömer, 288b . Kâtip Çelebi'de لوله olarak belirtilen kale (bk. *cihannümâ*, 615) nin J. von Hammer'e *Loulghé* şeklinde intikal etmiştir, bk. *Hist. de l'emp. ottoman*, Paris, 1833, III. 142. Fazla malûmat için bk. M. C. Ş. Tekindağ, *Lülüe*, *İsl. Ans.*, VII, 109-111.

¹³² Bk. Hasan Rumlu, 120b ; Âli, 111a .

¹³³ ان اولاد قرمان المرودوين المرجومين ... لكننه بقى منهم واحد حام حول
دارة الفرار كشجرة حسينه اخشب من فوق الارض مالها من قرار وهو تسم القسم

Karaman-ili'ni kat'i olarak ilhak eden Osmanlılar, bu bölgeye dâhil şehirlerin evkafını tesbit etmişlerdir¹³⁴.

Karaman-ili şehir ve kalelerinin birer-birer zapt edildiği bir sırada ânî olarak vefât eden Şehzâde Mustafa Çelebî¹³⁵'nin yerine Karaman Vâililiğine getirilen Şehzâde Gıyâsü'ddin Cem Çelebî¹³⁶, şuraya-buraya dağılan cemâat beyleri ile olduğu gibi Kasım Bey'le de dostluk te'sis etmek sûretiyle onların kalbini kazanmıştır¹³⁷. Nitekim, Fâtih'in ölümü üzerine kardeşi Bayezid'le mücâdeleye girişen Cem Çelebî'yi gerek Bursa yürüyüşünde ve gerekse Mısır'a ilticâsı sırasında (=1481) destekleyen cemâat beyleri, onun tees-sürüne iştirâk ettikleri gibi¹³⁸, Kasım Bey de, maiyetinde Turgudlu, Varsak, Özer, Kosun ve Kara-Isalu cemâatleri olduğu halde, Konya'ya yürümüş, yeni Karaman Vâlisi Şehzâde Abdullah Çelebî ile Karaman Beylerbeyi Hadım Ali Paşa'nın kuvvetlerini Mut yakınında *Pervâne Sahrası*'nda mağlûp etmiştir. Bununla beraber, Bayezid II. in emri ile hareket eden Gedik Ahmed Paşa önünden çekilerek Taş-ili'ne sığınan Kasım Bey, Osmanlıların Varsaklara hücum ettiği bir sırada¹³⁹, *Rodos*'a elçiler göndermiş (=12 Kasım) ve Pierre d'Aubusson'dan 5 kalyon mühimmat ve asker talebinde bulunmuştur. Ancak, Gedik Ahmed Paşa'nın harekâtı üzerine,

... الاهل الرشاد السداد المنقسم على الشر والفساد العناد
nr. 5848.

¹³⁴ 881 Ramazan (= 18 Aralık 1476), bk. *Defter-i evkaf-ı eyâlet-i Karaman*, nr. F. N. Uzluk, Ankara, 1958.

¹³⁵ Bk. Ahmed Paşa, mersiye : *Divân*, 34^a, str. 8-9; 35^b, str. 2-3. Mustafa Çelebî hak. bk. M. Cavid Baysun, *İsl. Ans.*, VII, 689-690. krş. Hasan Rumlu, 120^a.

¹³⁶ Bk. Karamânî, 16^a; Ahmed Paşa, *Divân*, 35^b v. d., Bayezid II tarafından gönderilen tebriknâme, *Fâtih devrinè ait Münşeât Mecm.*, s. 97, nr. LXIX; s. 99, nr. LXX. Ayr. bk. *Vâki'ât-ı Sultan Cem*, *TOEM*, ilâve, 1330, s. 1 v. d.

¹³⁷ Bk. Angiolello, s. 178; Arthus de Thomas, *continuation*, II, 180 v. d. Cem'in Konya'daki hayrâtı: *Defter-i evkaf-ı Karaman*, M. Cevdet, O. 116, 14^a; M. b. Ramazan, *Kavânin-i Örfiyye-i Osmânî*, 61^a; 6 senelik vâililiği sırasında verdiği nişânlar : *Defter-i evkaf-ı Karaman*, 26^b (*Konya'da Zâviye-i Fahrünnisa'yı* tasarrufunda bulunduran Şeyh Üveys'e nişân), 36^b; 59^a. Krş. Şikârî, 198.

¹³⁸ Bk. *Vâki'ât-ı Sultan Cem*, *TOEM*, 1330, s. 3, str. 14-15. krş. Ruhî, 170^a.

¹³⁹ Bk. *Fetihnâme-i Ebü'l-Hayr*, *Bibl. Nat. Anciens fonds Turcs.* nr. 117, 143; Oruç b. Âdil, s. 132; Angiolello, s. 177 v. d. krş. Beaufort Francis, *Karamania, A Brief description of the South Coast of Asia Minor*, London, 1818, s. 213 v. d. Ayr. bk. M. C. Ş. Tekindağ, *İsl. Ans.*, VI, 327.

Rodoslular tarafından vâdedilen yardımı alamamış¹⁴⁰, Cem'in yeniden Anadolu'ya girdiği bir sırada, onu Adana'da karşılayarak, maiyetinde Varsak, Turgut-oğlanları ve Boy Beyleri olduğu halde, Konya muhâsarasına iştirâk etmiştir¹⁴¹. Bütün teşebbüslerinde hiç bir muvaffakiyete nâil olamayan Kasım Bey, Cem'in Rodos'a ilticâsından sonra, Bayezit II. ile uyuşmuş ve yaptığı bir anlaşma gereğince, Osmanlıların himâyesinde, vefâtına kadar¹⁴², İç-il'in bir kısmında emîrlik etmiştir. Buna rağmen, Cem'e yardım etmesi yüzünden, Kasım Bey'i aslâ affetmeyen Bayezit II., ilk fırsatta bu Karaman Beyinin tarafdarlarını dağıtmış, Karaman-ili'ni, kat'i olarak, Osmanlı eyâleti haline getirmiştir¹⁴³.

Karamanlıların husûsî tarihi sayılan Şikârî, Kasım Bey'in üç oğlu ve bir kardeşi ile birlikde Bayezid tarafından zehirletildiğini bildirir ki, bu husûs, Cem'in batıya ilticâsından sonra Kasım Bey'e intisap ettiği bilinen Aynî (= el-Huseynî eş-Şâfi'i et-Tirmizî)¹⁴⁴ tarafından da te'yid edilmektedir. Bu müellife göre, Kasım Bey'i öldüren Aksaray Kadısıdır¹⁴⁵. Öyle anlaşılıyor ki, Aynî'nin, *Sultan*,

¹⁴⁰ Bk. I. Bosio, II, 436. krş. Thvasne, *Djem-Sultan fils de Mohammed II.*, Paris, 1892. 45 v. d; S. N. Fisher, *The Foreign Relations of Turkey, 1481-1512*, Urbana, 1948, s. 25.

¹⁴¹ bk. Neşrî, s. 221; Oruç b. Âdil, s. 132; Âlî, 137^a; Angiolello, s. 181. krş. S. N. Fisher, s. 26.

¹⁴² 888 (= 1483), bk. H. Edhem, *TOEM* sene, 3, 1328, s. 874, kitâbe nr. 31; Aynî et-Tirmizî, *Divân*, 55-57: رحمت المقسط تواریخ اچره اولدی تاریخی

¹⁴³ Bk. Arthus de Thomas, II, 188-9. Nitekim, Baş-Vekâlet Arşivinde mevcûd defterler, umûmiyetle, Bayezid II. devrine ait olup, *Defter-i atik* (= *defter-i köhne*)-lere istinaden kaleme alınmıştır. Msl. bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman ve Kayseriye*, M. Cevdet, O, 116/1, yazılışı: 888 (= 1483). krş. I. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti teşkilâtına Medhal*, İstanbul, 1941, s. 164 v. d.

¹⁴⁴ Bk. *Divân*, Türk Yazm. Mevlânâ Müz. ktp. nr. 2406, s. 294-3,

¹⁴⁵ يزیدی آقسرآ قاضی معلوم
بو ظلمی کرمدی بر کسه داخی
بکا عدل ایله ای شه باشکیچون
حسینک نسلنه وردی بیجاغین
دزلدن حق کزک قارا و آغین
ایینی کس انک طفره ایاغین

Bk. *Divân*, s. 58. Şikârî, Kasım Bey'in, kethüdâsı Hocaddin (=Hocandî-oğlu) tarafından, otuz bey le birlikde, *Kesdel yaylağında* zehirlendiğini kaydeder, s. 203:

صونوب جام اجل ساقء دوران
کذب پس بونلرک دور زمانی
آنی نوش ایلدی آل قرمان
اجل چون کسیه ویرمز آمانی

Mirzâ, Sâhib-Kıran, Şâh, Dârâ, Yûnân (= Karaman) Beyi, Emîr-ü'l-ümerâ ve'l-ermen lâkablaları ile tavsîf edip hakkında terci'-i bend şeklinde bir mersiye yazdığı Kasım Bey'in ölümü ile Karaman Beyliği sona ermiştir¹⁴⁶.

Karaman-ili, Bayezid II. devrinde (888=1483), sahil kısmı *İç-il* (=Sancak) ve merkezi *Konya* olmak üzere *hâric* tâbir olunan iki kısımdan ibâret bir vilâyet (= *Eyâlet-i Karaman*) haline getirilmiş¹⁴⁷, ellerinde bir iki babadan kalma Tapu senedleri (= *berât, huccet, nişân, misâl*) olup, Karaman-oğulları zamanında bâzı timâr (= *iktâ*) lara sâhip oldukları, erâzi ve nüfusun tahriri ile anlaşılan âileler (= *Sipâhiyân-ı Vilâyet-i Karaman*)¹⁴⁸, sonradan Fâtih, Şehzâde Mustafa, Cem ve Şehzâde Abdullah'a tecdid ettirmek veya

Esâsen, İbrahim Bey'in sağında medfûn bulunan Kasım Bey'in mezar kitâbesinde :
 إلى رحمة الله الشهيد المحتاج
 TOEM, s. 874, str. 2.

¹⁴⁶ Bk. *Divân*, 55-57. Krş. *Continuation*, II, 189. Kasım Bey'in Uzun Hasan oğlu Yâkub Bey yanına kaçtığını rivâyet eden müellifler hak. bk. Münecim-başı, III, 29; Râzî-zâde Münib, *Fihrist-i Düvel*, 51^b. krş. A. Tevhid, *MKİK*, IV, 372.

¹⁴⁷ Bk. *Evkaf Deft.*, nr. 1; *Timâr Deft.*, nr. 58; *Maliye Deft.*, nr. 6890, 567. krş. *Kavânin Mecmuası: Kanûnnâme* (= erâziye müteallik olup 1017 senesi *Zilka'desinin 11. gün* arz olunmuştır, bk. I. Koyunluoğlu ktp.); Ayn-ı Alî, *Kavânin-i âl-ı osmân der hulâsa-ı mezâmîn-i defter-i Divân*, İstanbul, 1280, s. 15 v. d., Kâtip Çelebî, *Cihannümâ*, s. 615. Filvâki İbrahim Bey'in mektubları ile mukarrer olan (= مقرر شد دباشند) *Defter-i evkaf-ı vilâyet-i Karaman*, 881/1476 de tanzim edilmiş ise de, çok eksik olan bu Defter (nşr. F. N. Uzluk, s. 9 v. d), 888/1483 de Bayezid II in emri ve Murad Çelebî b. Hamza Bey ve el-Kâtib Mehmed'in delâletile yeniden tanzim edilerek, *Karaman vilâyetin*'de, bu âileden kalan mebânî ve müesseselerin evkafı tesbit edilmiştir, bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman ve Kayseriye*, M. Cevdet O, 116/1, s. 2.

¹⁴⁸ Umûmiyetle, eski defterlere (*defter-i köhne = defter-i atik*) istinâden kaleme alınan bu defterlerde, âilelerin kimlerden *berât, nişân*, veya *huccet* aldıkları tasrih edilmiştir. Meselâ, 929-30 da tanzim edilen *Tapu Defteri*'nde (nr. 392), Karaman-oğulları zamanında tanınmış âilelerin (= *Sipâhi-zâde*) oğullarına intikal eden timâr ve zeâmetleri aynen muhâfaza edilmiştir. Nitekim, bu defterde, Pîr Ali veled-i Pîr Hasan, Bonsuz, Âbit veled-i Mehemed b. Turkal, Erdoğan ve İl-Aldı'nın *Konya* ve civarındaki timârları ile Abdurrahman veled-i Derviş b. Kutluşah, Karaman veled-i Divâne Karaman, Mustafa veled-i Mehemed b. Gögez, Bulgar, Erdoğan evlâdından Emelüddin, Seydi Ahmed, Paşa Bey, İmre veled-i Kutluşah'ın *Lârende*'deki timârları kaydedilmiştir. Ayr. bk. *Maliye Deft.* nr. 567; *Tapu Deft.*, nr. 392; *Defter-i evkaf-ı Karaman ve Kayseriye*, M. Cevdet, O, 116/1.

yeni berât ve nişânlar almak sûretiyle, bu imtiyazlarını osmanlılar zamanında da muhâfaza etmişlerdir¹⁴⁹. Bilhâssa, köhne defterlerde (= دفتر کهنه) yazılı olmasına rağmen, Fâtih devrinde mensûh kayd olunan ve dolayısı ile defterlerden hariç olan evkafın vakfiye-i şer'îyesi¹⁵⁰, Bayezid II. devrinde, İbrahim Bey'den mukarrernâmesi olanlarla birlikte, eski defterlere istinâden (= بر موجب دفتر کهنه) yeni defterlere (= دفتر جدید) naklolunmuştur¹⁵¹. Öte yandan, daha İlhânîler, Eredna-oğulları zamanından kalıp, Ürgüb¹⁵², Develü¹⁵³, Kayseriye¹⁵⁴

¹⁴⁹ Bk. *Evkaf Deft.*, nr. 1; *Timâr Deft.*, nr. 58 (*Karaman Vilâyetine âit icmâl Defteri*); nr. 119 (*Konga, Lârende, Beyşehir Livâlarının Timâr icmâl Deft.*); *Maliye Defteri*, nr. 182, 272, 415, 567, 636.

¹⁵⁰ Fâtih'in, emlâk ve evkafı nesh edip (= mensûh) timârlı sipâhilere dağıtması, ibka olunan vakıf ve mülklerden, gelir hissesi (*rusûm-ı örfiyye*) olarak eşkinci (= asker) istemesi (bk. Ö. L. Barkan, *Mâlikâne-Divânî sistemi, THITM*, II, 1932-9, s. 140), hoşnutsuzluk uyandırmış idi. Bununla beraber, vakıf ve emlâkin mensûh sayılarak timâra çevrilmesine, bizzât Fâtih âmil olmasına rağmen (bk. H. İnalçık, *Bursa şer'iye sicillerine göre Fâtih Sultan Mehmed'in fermanları, Belleten*, 44. s. 695, vesîka nr. 14, s. 702), ülemâ ile devrin müellifleri bundan Karamânî Mehmed Paşa'yı mes'ul tutmuşlardır. Bilhâssa, «evkâf-ı müslimini ibtal ile emvâl-i mevkufeyi mal-ı mevkuftur deyü, Beytü'l-Mâl için zabt eylediği» söylenen Karamânî Mîhmed Paşa ile taraftarı Cem'e karşı Bayezid II i destekleyen şeyhler, ez-cümle, Şeyh Cemâlî-i Halvetî, büyük rol oynamışlardır (bk. Alî, 131^a; Celâleddin Mahmud Hulvî, *Lemezât*, Üniv. ktp. nr. 1894, 155^b v. d.; Lâmi'î, *Nefehatu'l-Uns*, İstanbul, 1289, s. 580; Şekayık trc., Mecdî ef., İstanbul, 1269, s. 235 v. d. Tafsîlât için bk. M. C. Ş. Tekindağ, *Karamânî Mehmed Paşa, İsl. Ans.*, VII., 588 v. d.). Bütün bunlar, Bayezid II, devrinde tekrar vakfa verilmiş, bir çok vakıfların örfî vergileri de timâra hasredilmiştir, bk. Ö. L. Barkan, *Vakıflar ve temlikler*, I. Kolonizatör Türk dervişleri ve Zâviyeler, *Vakıflar Dergisi*, II, 1942, vesîka, XV. nr. 564. krş. Ruhî, 170^a.

¹⁵¹ Bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman ve Kayseriye*, s. 1 (*mukarrername-i İbrahim Bey makarrer buyuruldu*).

¹⁵² وقف زاویة قزل خان مقرر بمکاتب امرای ماضی و دفتر کهنه در تصرف¹⁵²
 bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman ve Kayseriye*, 107^b. krş.
Evkaf-ı vilâyet-i Karaman, nşr. F. N. Uzluk, s. 53 (nakıstır).

¹⁵³ زاویة حمزه بن شیخ چوبان و بابی برادرش در قریة قولیاق تابع دولو مقرر¹⁵³
 بمکتوب ابراهیم بك || زاویة پهلوان غازی ازیاران سید غازی در تصرف شیخ احمد فقیه
 و حسن فقیه عن اولاد شیخ چوبان مقرر بمکاتب امرای ماضی و مکتوب ابراهیم
 bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman*,
 107^b, 108^a. krş. *Evkaf-ı vilâyet-i Karaman*, s. 53.

ve Aksaray¹⁵⁵ gibi şehirlerde bulunan zâviye ve Hânkahların vakıflarına âid mektuplar¹⁵⁶ ve Karaman'daki mülkler (= *emlâk-i Vilâyet-i Karamân*)¹⁵⁷, Osmanlılar tarafından aynen kabûl edilmiş, eski timâr ve zeâmetler ise muhâfaza edilmiştir¹⁵⁸.

وقف زاویة احمد چلبی کتبخدا ارادنا در قیصریه مشیخت بنام شیخ قاسم¹⁵⁴

مقرر بحکم شریف || وقف خانقاه اردانه در قیصریه مقرر بره وجب دفتر کهنه

Bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman*, 107^b, 108^b; *Evkaf-ı vilâyet-i Karaman*, s. 54.

خانقاه ملک محمود غازی در نفس آتسرا در تصرف اوحدالدین بن حضرت¹⁵⁵

شیخ بابا یوسف || مدرسه زنجیرلو در نفس آتسرا در تصرف مولانا سیدی علی چلبی

bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman*; 109^{a-b}.

¹⁵⁶ Bk. *Defter-i evkaf-ı Karaman*, tür. yer.

¹⁵⁷ Nitekim, 889-893 tarihlerinde tanzim edilen *Maliye Defteri'nde* (nr. 567), "ammâ şer'i mektubunda ve İbrahim Bey mukarrernâmesinde tamam kayd olunup Sultân Mehmed hükümünde dahi..." "emr-i âli mucebince tamam-ı mâlikâne mukarrer kılındı..." gibi kayıtlara sık-sık tesadüf edilmektedir, s. 162, 164, 166, 167, 178. Öte yandan, Osmanlılar, köhne defterlerde tesâdüf ettikleri muafnâmeleri ibka etmişlerdir. Nitekim, köhne defterlerde mezkûr; "öşr, nuzûl, kobçâr ve resm-i agnâm alınmaya ve avârizdan muaf ve müsellemler olalar" kayıtlarını aynen mahâfaza ederek, "mezbûr üzere mukarrernâme verildi" şeklinde şerh vermişlerdir, s. 164, str. 1-4.

¹⁵⁸ Meselâ *İlgın'da*, Hacı Bey b. Samagar, biraderleri Ali Bey, Seydi Bey ve Murad b. Hızır Bey b. Samagar'ın, nihâyet yapalu (= Tatar cemâatleri) ların zeâmet ve timâr (= *iktâ*) ları, *Aksaray'da* Toyran veled-i Bulargu'nun timârı, aynen muhâfaza edilmiştir, bk. *Maliye Defter*. nr. 567, s. 114, 138, 139, 140, 144.